

Borgerkrigene i Liberia 1989-2003:

*En analyse av borgerkrigene i Liberia i et
transnasjonalt perspektiv*

Bjørn Såtvedt

Masteroppgave Institutt for Statsvitenskap

UNIVERSITETET I OSLO

[Vår 2015]

@Bjørn Såtvedt

2015

Tittel: Borgerkrigene i Liberia 1989-2003: En analyse av borgerkrigene i Liberia i et transnasjonalt perspektiv

Bjørn Såtvedt

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Grafisk Senter Oslo, www.grafiske.as

Sammendrag

Denne oppgaven er en studie av borgerkrigene i Liberia. Den første varte fra 1989 til 1997. Den andre fasen var fra rundt årtusenskiftet og frem til 2003. Denne studien tar for seg borgerkrigene ut fra et transnasjonalt perspektiv. Transnasjonalisme er et begrep som betegner den interaksjonen og de prosessene som foregår på tvers av statsgrensene der minst en av aktørene ikke opptrer på vegne av statlige myndigheter. Dette begrepet er ekstremt nyttig analytisk ved studier av regioner som den vestafrikanske. Særlig i tilfeller der flere borgerkriger som i tilfelle med Liberia, Sierra Leone og Côte d'Ivoire ble nært knyttet opp til hverandre.

Denne studien er sterkt inspirert av Karin Dokkens teoretiske modell, slik hun utformet den i boken *African Security Politics Redefined* fra 2008. Den har blitt utvidet for å gi et enda bedre grunnlag for analysen av borgerkrigene i Liberia. Analysen er delt inn i 7 ulike former for transnasjonalisme. Disse er 1: Flyt av håndvåpen og lettere militært materiell, 2: «Vanlige flyktninger», 3: Leiehærer og militariserte flyktninger, 4: Handel med naturressurser, 5: Personlige allianser, 6: Opptrenning og 7: Etnisitet og autochthony.

Studien viser at alle disse transnasjonale aspektene er viktige for å kunne forstå konfliktene som utspant seg i Liberia og nabolandene på 1990-tallet, og frem til midten av 2000-tallet. Den viser også at de ulike sidene ved transnasjonalisme gjensidig forsterker hverandre, noe som har betydning for hvordan konfliktene forløper, og hva som er de regionale konsekvensene av dette.

Forord

Min interesse for Vest-Afrika ble for alvor vekket da jeg tok delkurset Internasjonal politikk i Afrika sør for Sahara ved universitetet i Oslo. Dette kurset ble holdt av Karin Dokken og Morten Bøås. Dette kurset inspirerte meg til å ønske å oppnå større forståelse for vestafrikansk historie, kultur og politikk. Særlig spennende synes jeg Liberia var, med sin spesielle historie, opprettet som en settler stat av tidligere slaver fra USA. Jeg har alltid hatt en interesse for internasjonal politikk og konfliktstudier. Sammen gjorde dette at jeg valgte å forske på borgerkrigene i Liberia.

Jeg var så heldig at Karin Dokken ville være min veileder. Uten hennes faglige dyktighet, og ikke minst menneskelige varme, ville denne studien aldri ha blitt gjennomført. En stor takk også til Bernt Hagtvat som hele tiden har vært støttende. Takk også til Morten Bøås for gode tips i begynnelsen av arbeidet med oppgaven.

Jeg er heldig som har en mor og far som alltid har vært der for meg. Tusen takk til dere. Også en takk til min kjære søster Bodil og hennes familie, og til Yvonne, Maud og Iben. Jeg er veldig glad for at dere har holdt ut med meg i snart 7 år. Til slutt en takk til min «datter» Kanutten. Det blir lengere turer på deg fremover.

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	
1.1 Neo-Patrimonialisme og transnasjonalisme	11
1.2 Forskningsopplegg og metode	12
1.3 Oppgavens struktur	14
2. Teori og viktige begreper	17
2.1 Den postkoloniale staten i Vest-Afrika	18
2.2 Transnasjonalisme og borgerkrig	23
2.3. Former for transnasjonalisme	25
2.3.1 Flyt av håndvåpen og lettere militært materiell	25
2.3.2 “Vanlige” flyktninger	26
2.3.3 Militariserte flyktninger	28
2.3.4 Handel med naturressurser	29
2.3.5 Personlige allianser og bånd mellom partene	31
2.3.6 Opptrening	32
2.3.7 Etnisitet og betydningen av “autochthony”	33
3. Bakgrunn og hovedpunkter ved borgerkrigene i Liberia	35
3.1 Liberia frem til 1980	36
3.2 1980-tallet: Samuel Does tiår ved makten	38
3.3 Borgerkrigens første fase 1990-1997	40
3.4 Borgerkrigens andre fase 1999-2003	46
4. De transnasjonale aspektene ved borgerkrigene	48
4.1 Flyt av håndvåpen og lettere militært materiell	48
4.1.1 Våpenflyt i den første delen av borgerkrigen	50
4.1.2 Våpen til Does regime	51
4.1.3 Våpen til NPFL frem til 1997	52
4.1.4 Våpen til de andre opprørsgruppene frem til 1997	53
4.1.5 Våpen til Taylors regime 1997-2003	54
4.1.6 Våpen til LURD og Model etter 1997	55
4.2 “Vanlige” flyktninger	56
4.3 Leiehærer og militariserte flyktninger	59

4.4	Handel med naturressurser	63
4.4.1	Diamanter og gruvedrift	65
4.4.2	Tømmerekspport og gummiproduksjon	66
4.4.3	Kaffe, narkotika og andre varer	69
4.4.4	Skipsregister, hvitvasking og forfalskninger	70
4.5	Nære allianser og personlige bånd mellom aktørene	71
4.6	Opptrening	74
4.7	Betydningen av etnisitet og ”autochthony” under borgerkrigen	77
4.7.1	Konfliktene i Lofa County	78
4.7.2	Betydningen av etniske band ved konfliktene i Nimba og grenseområdene mellom Liberia og Côte D’Ivoire	81
	5. Konklusjon	83
	Litteraturliste	88

Forkortelser:

ACS: American Colonization Society

AFL: Armed Forces of Liberia

AFRC: Armed Forces Revolutionary Council

ATU: Anti Terrorist Unit

AU: African Union

ECOMOG: Economic Community of West African States Monitoring Group

ECOWAS: Economic Community of West African States

FANCI: Forces Armées National de Côte d'Ivoire

ICC: International Criminal Court

ICG: International Crisis Group

IDP: Internally Displaced Person

IMF: International Monetary Fond

IGNU: Interim Government of national Unity

INPFL: Independent National Patriotic Front of Liberia

JCL: Justice Coalition for Liberia

LDF: Lofa Defence Force

LISCR: Liberian International Ship and Corporation Registry

LNTG: Liberian National Transitional Government

LPC: Liberian Peace Council

LUDF: Liberian United Defence Force

LURD: Liberian United for Reconciliation and Democracy

MJP: Mouvement pour la Justice et la Paix

MODEL: Movement for Democracy in Liberia

MOJA: Movement for Justice in Africa

MPIGO: Mouvement Populaire Ivoirien du Grand Ouest

MRM: Movement for Redemption of Muslims

NPFL: National Patriotic Front of Liberia

NPP: National Patriotic Party

OAU: Organization of African Unity
PRC: People's Redemption Council
RUF: Revolutionary United Front (Sierra Leone)
SALW: Small Arms Light Weapons
SCSL: Special Court for Sierra Leone
SLPP: Sierra Leone's Peoples Party
TRC: Truth and Reconciliation Commission of Liberia
TWP: True Whig Party
ULIMO: United Liberation Movement for Democracy in Liberia
ULIMO-K: Delen av ULIMO lojale til Alahji Kromah etter splittelsen i 1994
ULIMO-J: Delen av ULIMO lojale til Roosevelt Johnson etter splittelsen i 1994
UN: United Nations
UNAMSIL: United Nations Mission in Sierra Leone
UNHCR: United Nations High Commissioner of Refugees
UNMIL: United Nations Mission in Liberia (tidligere UNOMIL)
UNOMIL: United Nations Observer Mission in Liberia
UP: Unity Party
UNSC: United Nations Security Council

APPENDIKS 1: KART OVER VEST-AFRIKA

Hentet fra: <http://www.freelargeimages.com/map-of-west-africa-695/>

APPENDIKS 2: KART OVER LIBERIA

Hentet fra: http://images.nationmaster.com/images/motw/africa/liberia_pol96.jpg

1 Innledning

Julaften 1989 passerte en liten gruppe på rundt 150 soldater under ledelse av Charles Taylor, over grensen fra Elfenbenskysten til Nimba County i Liberia. Spenninger som hadde utviklet seg gjennom Samuel Does styre av Liberia gjennom 1980-tallet, eskalerte så til et nivå der hele landet forvandlet seg til en krigssone. I mars 1991 startet borgerkrigen i Sierra Leone og gjennom hele resten av tiåret og langt utover på 2000-tallet var hele regionen å betrakte som en regional konfliktsone. Konfliktene i Liberia og Sierra Leone var vevd tett inn i hverandre. De hadde også sterk påvirkning på hvordan urolighetene som senere brøt ut i Côte d'Ivoire fortonet seg. Den regionale sikkerhetspolitiske situasjonen hadde også forgreininger og implikasjoner for andre stater som Guinea, Burkina Faso, Ghana og Nigeria, for å nevne de viktigste.

Borgerkrigen i Liberia deles gjerne i en første og andre fase. Den første fasen regnes frem til presidentvalget i 1997. Den andre strekker seg fra urolighetene igjen eskalerte i 1999/2000 og frem til borgerkrigens slutt i 2003. Liberia er et lite land i Vest-Afrika med en befolkning i underkant av 3 millioner. Beregninger av antall drepte i borgerkrigens første periode varierer fra 60 000 og opp mot 250 000, der det første tallet er mer realistisk enn det andre (Bøås 2004:588). De materielle kostnadene var også massive og det er anslått at 80 prosent av landets boligmasse ble ødelagt under borgerkrigen (Richards et al 2005:2).

Konfliktene utløste store flyktningestrømmer, både innad i Liberia, og over til andre stater i regionen. I 1992 hadde rundt 40 prosent av landets befolkning søkt tilflukt i Monrovia. 30 prosent forble i sine respektive byer og landsbyer, mens hele 30 prosent av Liberias befolkning hadde flyktet over til nabolandene, først og fremst Guinea, Elfenbenskysten og Sierra Leone (Sawyer 2005: 25). Utover på 1990-tallet var det en strøm av mennesker, våpen og både legitim og illegitim, handel med naturressurser over statsgrensene til og fra Liberia. Disse trekkene vitner om at ulike transnasjonale aspekter spilte en viktig rolle for hvordan borgerkrigen utartet seg. Med transnasjonalisme menes en interaksjon som foregår på tvers av landegrenser der minst

én av aktørene er ikke-statlig, og heller ikke opererer på vegne av en stat eller mellomstatlig organisasjon (Risse-Kappen 1995:3). I denne oppgaven skal jeg rette et nærmere søkelys på disse transnasjonale aspektene. En mer utførlig definisjon av transnasjonalisme kommer jeg tilbake til i del 2.2.

Oppgavens problemstilling er:

Hvilke transnasjonale aspekter var viktige ved borgerkrigen i Liberia? Hvilken betydning hadde disse for hvordan konfliktene utspilte seg i Liberia og for regionen som helhet?

Først er det viktig å presisere at bakgrunnen for konflikten i Liberia først og fremst er å finne i landets særegne historie. Dette var en konflikt som dreide seg om grunnleggende spørsmål knyttet til stats- og nasjonsbygging (Bøås 2004:580). Det jeg vil argumentere for i denne oppgaven er at transnasjonale aspekter (som personlige allianser mellom statsledere og andre mektige maktpersoner, handelsnettverk, flyktninger) spilte en avgjørende rolle for hvor omfattende konfliktene ble og hvordan de forløp.

1.2 Neo-patrimonialisme og transnasjonalisme

For å kunne belyse problemstillingen jeg har formulert over må man være seg bevisst de spesielle karakteristikkene ved staten i Liberia og de andre landene i Vest-Afrika. Dette gjelder også den regionale statsstrukturen. Ikke minst gjør dette seg gjeldende ved valg av teori og metode. Jeg skal i denne delen først begrunne hvorfor det er riktig å betegne staten som en ”neo-patrimonial stat”, slik Jean-Francois Medard har definert den. Så skal jeg ta kort ta for meg hva som ligger i begrepet ”transnasjonalisme” og hvordan det kan inngå som en del av en teoretisk modell.

Et grunnleggende standpunkt for denne oppgaven er at man ikke kan basere seg på såkalt tradisjonell statsvitenskapelig teori når man forsker på konflikter på det afrikanske kontinent. Modeller og begreper fra realismen og liberalismen er ikke

tilstrekkelige for å gi et riktig bilde av den vestafrikanske empirien. Særlig viser det seg i teorier og modeller der staten blir betraktet som en enhetlig, rasjonell aktør. Staten, slik den har fungert historisk i Liberia og andre land i Vest-Afrika, avviker fra tradisjonen man kjenner innenfor vestlig historie, den såkalte ”Westfalske-staten”. Denne ble etablert som norm i forbindelse med fredsslutningen etter tredveårs krigen i 1648. Max Weber beskrev i sin klassiske studie tre idealtyper av styringsformer: den legal-rasjonelle, karismatiske og tradisjonelle (Weber 1971 referert i Medard 1993). Jean-Francois Medard (1993) har bygget videre på denne modellen i sin forskning på afrikanske statsstrukturer. Han mener at den afrikanske staten befinner seg i et motsetningsfullt krysningspunkt mellom patrimonial og et legalt-rasjonelt herredømme. Neopatrimonialisme definerer han som ”*not only as the lack of distinguishing between the public and private domains, but also as the non-respect of this distinction when it is made*” (Medard 1996:85).

Slik er den afrikanske staten karakterisert ved at skillene mellom den offentlige og den private sfære er uklar, og ofte tilnærmet utvisket. Det er personifiserte, vertikale bånd mellom patron og klient, som spiller en viktig rolle i maktkampene og ressursfordelingen. Makten er konsentrert hos president og hans innerste krets. Regimets kontroll strekker seg ofte ikke langt utover området rundt hovedstaden og de viktigste byene. Grensene mellom statene kan som et resultat av dette karakteriseres som porøse. En annen vanlig karakteristikk av de afrikanske statene er at de er svake stater, styrt av sterke regimer (Bøås og Dokken 2002). Slike regimer kan være ytterst slitesterke og være i stand til å holde sitt grep om makten i lange perioder. Et tydelig og klart eksempel på dette er Liberia. True Whig-regimet klarte å holde seg ved makten frem til 1980. De hadde da styrt Liberia i rundt 110 år. Hvordan neo-patrimoniale staters maktbase kan forvitte kommer jeg tilbake til senere.

Et annet kjernebegrep i denne oppgaven er transnasjonalisme. Det blir av Thomas Risse-Kappen definert som ”*regular interactions across national boundaries when at least one actor is a non-state agent or does not operate on behalf of a national government or an intergovernmental organization*” (1995:3). Transnasjonalisme er således av uformell karakter. I en region som Vest-Afrika kan de ikke-statlige aktørene

ha like stor makt som de statlige. Særlig kan dette være tilfelle under en borgerkrigstilstand.

Karin Dokken knytter i ”African Security Politics Redefined” fra 2008 (Dokken 2008) teorier om den neo-patrimoniale stat sammen med transnasjonalisme som fenomen slik det er definert av Risse-Kappen. Gjennom å skille mellom fem ulike former for transnasjonalisme tar hun for seg konfliktene i Vest-Afrika og de som er sentrert rundt den Demokratiske Republikken Kongo (DRC) i ”the Great Lakes-region”. I boken viser hun hvordan disse formene for transnasjonalisme førte til en regionalisering av disse borgerkrigene. På dette stadium av oppgaven skal jeg bare enkelt skissere dem opp. Disse aspektene vil så senere bli ytterligere utdypet før de spiller en viktig rolle under selve analysen av borgerkrigen.

1. Flyt av håndvåpen og lettere militært materiell
2. “Vanlige” flyktninger
3. Leiehærer og militariserte flyktninger
4. Handel med naturressurser
5. Personlige allianser og bånd mellom partene

I tillegg mener jeg det kan være konstruktivt å operere med ytterligere to former for transnasjonalisme. Disse to er:

6. Opptrening
7. Etnisitet

Hva som ligger i disse begrepene, og hvorfor deres betydning som transnasjonalistiske aspekter er viktige i en analyse av borgerkrigene i Liberia, blir forklart i del 2.

1.3 Forskningsopplegg og metode

Denne oppgaven er en case-studie basert på kvalitativ metode. Som Yin skriver er fordelene med denne forskningsmetoden at “*the case study method allows the investigator to retain the holistic and meaningful characteristics of real-life events*”

(Yin 2009:11). Den innsikten denne oppgaven søker å formidle om de transnasjonale dimensjonene ved borgerkrigen i Liberia, kommer best frem ved en case-studie.

Metoden har den fordelen, som Hazen skriver: *”The case study method offers enough flexibility to the researcher to be able to identify similarities or reject similarities that prove through case study analysis to be either dissimilar in reality or irrelevant to the outcome”* (Hazen 2013 70, se også Ragin 1989:49).

Yin (2009:8) skiller mellom 3 ulike former for casestudier:

1. Beskrivende casestudier. Her er fokuset på å beskrive et fenomen eller en hendelse i en gitt kontekst. Videre drøftelser av hvordan disse fenomenene oppstod er ikke forskerens hovedhensikt.
2. Forklarende casestudier. Dette er en form for mer omfattende case-studier der forskeren i tillegg til å beskrive hendelsen eller fenomenet er opptatt av hvordan det/den oppstod.
3. Utforskende casestudier. Blir gjerne benyttet i tilfeller der det er lite tidligere forskning å bygge videre på.

I henhold til disse kategoriene kan min oppgave karakteriseres som en forklarende casestudie. Jeg er opptatt av hvordan man ved et transnasjonalt perspektiv kan belyse sider ved borgerkrigen i Liberia. Med et slikt perspektiv kan man få ytterligere innsikt i de mekanismene som var viktige for hvordan konflikten utviklet seg.

Av praktiske årsaker, blant annet relatert til den spesielle situasjonen i Liberia forrige år med Ebola-krisen, har jeg ikke selv hatt mulighet for å foreta feltstudier i Liberia. Oppgaven er derfor basert på sekundære kilder. Når en selv ikke har førstehåndskunnskap om et forskningsfelt, setter dette enda høyere krav til kildekritikk. For å dra sine konklusjoner er det da også særlig viktig å benytte et rikt spenn i valget av kilder. Kildematerialet i oppgaven spenner fra statsvitenskapelige forskningsrapporter, bøker og artikler, til rapporter fra grupper som International Crisis Group, IRIN, Small Arms Survey og Human Rights Watch. Jeg har også benyttet meg av artikler fra internasjonale mediehus som for eksempel BBC og Washington Post. I

tillegg har det også vært konstruktivt å benytte rapporter fra Verdensbanken og FNs Sikkerhetsråd. I tillegg fant jeg det konstruktivt å gjøre bruk av en studie fra 2013 (Ofstedal 2013), når analyseopplegget, definert i sju tematiske former for transnasjonalisme, ble utformet.

I en case-studie må man ta stilling til kildenes intersubjektivitet, det vil si hvordan de samsvarer. Dette har jeg gjort ved å sammenstille kildene og gjennomført en kildetriangulering. Dette er en måte å øke validiteten på oppgaven. Validitet (gyldighet) betegner samsvaret mellom den teoretiske definisjonen av en variabel og den operasjonelle definisjonen som styrer datainnsamlingen (Hellevik 2002).

”Validiteten avhenger av hva det er som er målt, om dette er de egenskapene problemstillingen gjelder. Validiteten betegner altså datas relevans for problemstilling i undersøkelsen. Ved utformingen av den operasjonelle definisjonen forsøker en å sikre høy validitet ved å anstrenge seg for å fange opp innholdet i den teoretiske definisjonen” (Hellevik 2002: 183).

De viktigste teoretiske definisjonene i denne oppgaven er Medards definisjon av neopatrimonialisme (1996) og Risse-Kappens definisjon av transnasjonalisme. De ulike former for transnasjonalisme utviklet på bakgrunn av Dokken (2008) og Ofstedal (2013) er operasjonelle definisjoner som er viktige analyseverktøy i oppgaven.

Reliabilitet og validitet er viktig i valget av forskningsmetode. Reliabilitet (pålitelighet) betegner graden av nøyaktighet i innsamlingen og behandlingen av data. En undersøkelses reliabilitet avhenger ikke bare av hvordan data er innsamlet, men også av hvordan data brukes og tolkes.

1.4 Oppgavens struktur

Oppgaven består av fem kapitler. Introduksjonskapittelet over er det første av disse. Det etterfølges av kapittel to. Der går jeg mer i dybden når det gjelder relevante teoretiske perspektiver og begreper. Her vil det legges vekt på det forholdet mellom

statsstrukturer, transnasjonalisme og borgerkrig. Her vil jeg så foreta en mer utførlig gjennomgang av de sju aspektene ved transnasjonalisme. I kapittel tre vil jeg komme inn på noen av de viktigste trekkene ved Liberias historie og bakgrunnen for selve konflikten. Her vil jeg også kronologisk gå igjennom de viktigste hendelsene under borgerkrigen. Kapittel fire er hovedkapittelet i oppgaven. Her vil jeg analysere borgerkrigen ut i fra et transnasjonalt perspektiv. Dette har jeg valgt å gjøre ved å skille mellom sju ulike former for transnasjonalisme.

2. Teori og viktige begreper

I dette kapittelet skal jeg gå igjennom hvordan jeg teoretisk skal tilnærme meg en studie av borgerkrigen i Liberia. I likhet med andre konflikter i Afrika de senere tiår er borgerkrigen i Liberia mangefasettert. En-faktors forklaringer er ikke tilstrekkelige til å gi et riktig bilde av disse konfliktene. I det formatet som en masteroppgave har kan det ikke være et mål å gå like dypt ned i alle aspektene ved en konflikt. I denne oppgaven har jeg valgt å ha et transnasjonalt perspektiv på borgerkrigen i Liberia. Som allerede nevnt mener jeg at mange av de eksplisitte og implisitte forutsetningene som ligger innebygd i tradisjonell International Relations teori, ikke samsvarer med virkeligheten i Afrika sør for Sahara. For at teorier skal ha en gyldighet på tvers av alle forhold mellom stater på verdensbasis, kan de ikke operere med unntakstilfeller. Men det er heller ikke slik at internasjonal politikk mellom afrikanske stater er så ”annerledes” enn mellom andre stater ellers i verden, at de kan isoleres og betraktes som avvik. Dette sier mer om at statsvitenskapelig teori utviklet i en vestlig forståelse ikke har en generell gyldighet.

Den viktigste forutsetningen i tradisjonell IR-teori er ideen om statene som enhetlige rasjonelle aktører innenfor et anarkisk system. Jeg begynner derfor nedenfor med en diskusjon av hvordan man kan karakterisere staten innenfor konteksten av afrikansk internasjonal politikk. Jeg vil argumentere for at det mest fruktbare er å betegne den som en neopatrimonial stat. Hva dette innebærer, og de videre teoretiske

implikasjonene av dette syn, behandler jeg i del 2.1. I del 2.2 tar jeg for meg hva jeg legger i begrepet transnasjonalisme og hvorfor dette begrepet er fruktbart ved en analyse av borgerkrigen i Liberia. I analysen vil jeg skille mellom sju ulike former for transnasjonalisme. I del 2.3. vil jeg ta for meg disse å begrunne hvorfor jeg har valgt en slik oppdeling. De fem første formene bygger direkte på Karin Dokkens forskning på transnasjonalisme og borgerkrig i Afrika (se Dokken 2008: 57-67). Den neste formen opptrening er direkte inspirert av Emilie Oftedals studie av Boko Haram som et transnasjonalt fenomen (Oftedal 2013). Hun opererer også med finansiering som egen form for transnasjonalisme. Jeg velger i min analyse ikke å ta for meg dette som et eget punkt, men behandler det i stedet utførlig under punkt 5 om personlige allianser og bånd mellom partene. Jeg mener at Boko Haram som del av en internasjonal ideologisk og religiøst basert bevegelse, skiller seg kraftig fra de motivene som gruppene i Liberia hadde. Støtten de fikk fra grupper i utlandet skiller seg også vesentlig fra hva som er tilfelle med Boko Haram. Selv om Charles Taylor forsøkte å fremstille sine motstanderes aktiviteter som terrorisme, fikk heller ikke han gehør for at dette var tilfelle. I tillegg til de allerede nevnte formene for transnasjonalisme mener jeg det er fruktbart å behandle allianser og forbindelser basert på etnisk tilhørighet, og det som begrepsmessig har fått betegnelsen ”autochthony” - retten til land basert på politisk utnyttelse av myter om grad av ”opprinnelig” grupper har hevd på landrettigheter - som et eget, separat punkt. Dette utvider perspektivet på de transnasjonale aspektene ved borgerkrigene ytterligere og er den sjuende, og siste, formen for transnasjonalisme som jeg med henblikk på strukturen i oppgaven har delt analysen inn i.

2.1 Den postkoloniale staten i Vest-Afrika

Den postkoloniale staten utviklet seg i Afrika etter at statene fikk sin uavhengighet i en bølge fra slutten av 1950-tallet og utover på 1960-tallet¹. Formelt

¹ De portugisiske koloniene løsrivelse fant sted først utover på 1970-tallet. I Angola og Mosambik ble uavhengigheten etterfulgt av borgerkriger. Sør-Afrika og Ian Smiths Rhodesia, dagens Zimbabwe, er to andre

var denne staten bygd på de samme prinsippene som de europeiske nasjonalstatene. Disse er bygd opp rundt prinsippene om statssuverenitet, som ble normgivende etter fredsslutningen i Westfalen i 1648. Max Weber har hatt stor innflytelse på forståelsen av staten innenfor vestlig statsvitenskap. Særlig er det tilfelle for tradisjonell IR-teori innenfor retningene realisme og liberalisme. Dette gjelder også for de teoretiske retningene som er avledet eller omformulert av disse; neo-realisme og neo-liberalisme. Felles for disse retningene er en, ofte implisitt, forutsetning om at statene fungerer som enhetlige, rasjonelle aktører innenfor en anarkisk internasjonal struktur. I møte med virkeligheten i afrikansk politikk, viser det seg at dette ikke er en holdbar teoretisk tilnærming.

For å basere den fortolkningen av staten og den regionale og internasjonale politiske dimensjonen som denne oppgaven bygger på kan det være et fruktbart utgangspunkt å begynne med en rask gjennomgang av hovedpunktene ved Max Webers teori. Webers klassiske definisjon av staten er: *"a human community that (successfully) claims the monopoly of use of legitimate force within a territory"* (Weber 1946, sitert i Oftedal 2013).

I følge Weber er det tre hovedformer for politisk dominans: legalt-rasjonelt, karismatisk og tradisjonelt (Medard 1995: 78). Den første formen karakteriseres av en upersonlig, effektiv byråkratisering og modellen er den moderne vestlige stat. Den andre formen, karismatisk dominans, ble av Weber delt inn i tre nært beslektede undergrupper: patriarkalsk, patrimonial og føydal. Weber mener at patrimonialisme oppstod når den politiske differensieringen nådde et nivå der kontrollen ikke lenger bare omfattet herskerens slektninger og tjenere (ibid). Betydningen av patrimonialisme betegner *"that a patron in a certain social and political order bestows gifts from own resources on followers in order to secure their loyalty and support"* (von Soest 2006:6).

unntak. Namibia fikk sin uavhengighet fra Sør Afrika. Eritrea, som hadde vært under italiensk kontroll i forkant av 2. verdenskrig, fikk sin selvstendighet fra Etiopia. Etiopia har på sin side en lang historisk tradisjon og har ikke vært en europeisk koloni. Sør-Sudan fikk sin uavhengighet fra Sudan i 2011 etter tiår med borgerkrig. I tillegg er naturligvis Liberia, opprettet av settlere og med nære historiske bånd til USA, et særtilfelle som blir behandlet utførlig i denne oppgaven.

Det er teoretisering rundt denne formen for karismatisk dominans som Webers teorier først ble introdusert innenfor studier av afrikansk politikk. Men som Medard fremhever er ikke den afrikanske postkoloniale staten, og har heller aldri vært, en patrimonial stat. Den er en *patrimonialisert* stat, og det er derfor riktigere å bruke betegnelsen neo-patrimonial stat. En neo-patrimonial stat er ”*a contradictory and variable combination of patrimonial and legal-rational dominations*” (ibid). Det er denne kombinasjonen som gir den afrikanske stat sin egenart. Private nettverk mellom patron og klient spiller en betydelig rolle innenfor afrikanske samfunn. Dette gjennomsyrrer samfunnet, alt fra i den daglige interaksjonen mellom borgerne, til makt på et høyere politisk plan. ”Big Men”, og tilsvarende kvinner, kan ha betydelig makt som går utenom om den offisielle institusjonaliseringen av samfunnene. Bratton og van de Walle mener at essensen ved neopatrimonialisme er: ”*the award by public officials of personal favors, both within the state (notably public sector jobs) and in society (for instance, licenses, contracts, and projects). In return for material rewards, clients mobilize political support and refer all decisions upward as a mark of deference to patrons*” (Bratton & van de Walle 1994:458).

Hvordan de neopatrimoniale statene fungerer, avhenger av institusjonalisering. En stat som Botswana i den ene enden av skalaen, skiller seg markant fra hva som er tilfelle i stater som Liberia og de andre statene i Vest-Afrika. Generelt kan man si at: ”*By definition patrimonialism is inversely proportional to the degree of institutionalization of the state*” (Medard 1995: 91).

Begrepene som er benyttet til å karakterisere de afrikanske statene som til eksempel ”weak states”, ”fragile states”, ”failed states”, og ”collapsed states” kan ses på som ulike varianter av samme fenomen (Dokken 2008). Det som er viktig er at: ”*The less solid the state, the greater the need to look beyond it for an understanding of how the society that it claims to govern fits into the international system*” (Clapham 1996: 6).

Historisk sett er det to sentrale vendepunkter i den postkoloniale statens utvikling (Braaten et. al 2000: 14-15). Den første forekommer når den neopatrimoniale statens vekst opphører. Det fører ofte til at den politiske og sosiale balansen mellom den patrimoniale logikk og andre former, som den legal-rasjonelle byråkratiske og den kapitalistiske, blir forrykket. Det skjer ved at: *”(a) the patrimonial logic becomes to dominant and/or (b) loses its integrating/institutionalizing/ legitimating aspects and mechanism”* (ibid). I følge Bayart (1993) skjer dette når *”the reciprocal assimilation of elites has been exhausted”*. Dette henger også sammen med hvordan staten evner å hankses med indre problemer. Som Bratton & Van de Walle skriver: *“When rule is built on personal loyalty, supreme leaders often lose touch with popular perceptions of regime legitimacy. They lack institutional ties to corporate groups in society that could alert them of the strength of their popular support”* (1994: 462).

Ettersom staten blir svekket åpner det seg muligheter for andre sterke aktører. Dette fører ofte til at staten blir kriminalisert, og en får en oppløsning av normer og regelsett. Hvis staten ikke makter, eller ønsker, å komme til enighet med andre sentrale aktører, og konfliktene mellom dem blir militarisert, øker sannsynligheten for at åpen væpnet konflikt bryter løs (Braathen et. al 2000:15). I denne situasjonen åpner det seg muligheter for ulike transnasjonale allianser. Disse gjør at faren for at konfliktene eskalerer, og sprer seg regionalt, blir høyere.

En stats autonomi *“depends internationally on the state’s position in the distribution of power and its embeddedness in international regimes and organizations. Domestically “state autonomy” is a function of variation in domestic structures, in particular state-society relations, and in socio-economic development”* (Risse-Kappen 1995:19). Statene i Vest-Afrika, som den liberiske, har blitt betegnet som svake stater styrt av sterke regimer. Som True Whig regimet i Liberia illustrerer, kan disse holde seg ved makten i lange perioder. Grensene er porøse i den forstand at statene ikke har en effektiv kontroll over dem og at de ikke har evnen til å forsvare seg selv. Stater som dette har av Robert H. Jackson blitt betegnet som *”negativ suverenitet”*. Det internasjonale statssuverenitetsprinsippet gir statene gjennom en *”suverenitetsresiprositet”* en makt som ikke står i samsvar med den reelle makten og

kontroll over landet. Denne suvereniteten er også kontekstuell (Ruggie i Reno 1998). Jackson har også betegnet disse som "kvasi-stater". Felles for statene i Vest-Afrika var utfordringene som en vellykket statsbygging kunne bygge på. Statsgrensene ble noe vilkårlig trukket opp etter tautrekking mellom kolonistatene, som under Berlin-konferansen i 1884-1885. I Liberias tilfelle ble grensene konsolidert etter press fra de franske kolonimaktene som hadde kontroll over det som skulle bli Guinea og Elfenbenskysten, og de britiske i Sierra Leone.

Et uttrykk som brukes av Jean-Francois Bayart for å forklare afrikansk politikk er "Politics of the belly". Dette er opprinnelig et kamerunsk uttrykk. Det betyr på samme tid: "*the accumulation of wealth through tenure of political power (implied in the proverb "the goat grazes wherever its tied"), the symbolic reference to family and to witchcraft, and the physical corpulence which is felt to be appropriate in "big men" or powerful women*" (Bayart, Ellis & Hibou: (1999:8). Ofte kan det innenfor afrikanske samfunn være slik at: "*informal structures decide both the importance and the real use of the formal structure as actors within the informal structures use the formal system as vehicles to achieve their own goals*" (Person 2012: 4).

Daniel Bach (2009) er også blant de som mener at Max Webers klassiske definisjon av staten ikke samsvarer med hvordan i virkeligheten fungerer i mange av dagens Afrika. I Sierra Leone, DRC, Angola og Liberia har staten mistet sitt monopol på legitim voldsmakt. Andre aktører har overtatt mye av denne funksjonen som en i den klassiske definisjonen tilskrev nasjonalstaten. Bach mener at "*the diversification state-society relations does not involve any formal challenge to existing boundary-lines, yet goes along with the development of new patterns of regional interaction which undermine territorial control, and the efficiency of institutional attempts to promote regional integration*" (Bach 1999:5). Han betegner de tendensene som pågår i mange deler av Afrika som en "trans-stat regionalisering". Dette begrepet ligger nært opp til "transnasjonalisme". For å unngå unødvendige uklarheter vil det i analysen i denne oppgavens konsekvent bare benyttes begrepet "transnasjonalisme" for å betegne disse nært knyttede prosessene. Det at statsgrensene er "porøse", gjør at det åpnes opp for at uformelle nettverk kan knyttes over statsgrensene. Slik aktivitet er per definisjon

transnasjonal (Dokken 2008:47-48), og konsekvensene av hvordan disse prosessene foregår under en borgerkrigstilstand, er denne oppgavens hovedsiktepunkt å avdekke.

2.2 Transnasjonalisme og borgerkrig

Liberia passer i likhet med nabostatene inn i bildet av en svak stat der uformelle nettverk er sterke og der den nasjonale identiteten og samholdet ofte er svakere enn andre former for lojalitetsbånd. Slik situasjonen utviklet seg i Liberia utover på 1980- og 1990-tallet, er det karakteristisk at det for de viktigste politiske aktørene og gruppene fantes andre målsetninger enn bare det å utfordre sentralmakten. Som jeg skal argumentere for, er det særlig i slike tilfeller at de transnasjonale dimensjonene ved en konflikt spiller en særdeles viktig rolle.

I en neo-patrimonial stat i krise kan det i spesielle tilfeller være slik at kontroll over staten ikke er hovedmotivet til en opprørsgruppe. Christopher Clapham (1998) har beskrevet den logikken som krigsherrene i en slik borgerkrigssituasjon opererer etter på denne måten:

“Warlord insurgencies aim at changing the leadership of the state without necessarily wishing to create a new state radically different from the existing one, rather being directed against creating a personal political chiefdom within the state” (1998:6-7).

I de etterfølgende avsnittene i dette kapittelet skal jeg redegjøre for hva jeg mener er de viktigste transnasjonale dimensjonene som en analyse av konfliktene i Liberia bør analyseres ut i fra. Men først vil jeg påpeke et par viktige poeng som en bør ha i bakhodet når en går inn i en analyse.

Det første er en generell karakteristikk som i høyeste grad også er betegnende for Liberia. Når man ser på de voldelige konfliktene som har utspilt seg på det afrikanske kontinent de senere år, er det en del fellestrekk som er slående. I bunnen ligger det dyp fattigdom, korrupsjon og vold. Flertallet av de unge i disse samfunnene står uten positive framtidsutsikter. Sett i et slikt lys er det viktig det Bøås og Dunn påpeker:

”what has become significant in recent years is less the perceived illegitimacy of specific ruling elites and more the perceived bankruptcy of the state model itself”. (2007:22-23).

Som en bakgrunn til en forståelse av borgerkrigstilstanden i Liberia er det viktig å ta den generelle samfunnsutviklingen over tid i Vest-Afrika og Liberia med i beregningen. Denne blir nødvendigvis preget av den økonomiske utviklingen globalt. Globaliseringstendenser som transnasjonalisme og de-territorialisering har komparativt gjort seg sterkere gjeldende i Afrika enn i mange andre deler av verden. En ser en stadig økende graden av desentralisering og liberalisering. Dette er mye som følge av den økonomiske globaliseringens møte med de afrikanske statenes økonomier. Som Bøås og Dunn skriver : “[...] *the open-ended global flows of modern capitalism have further helped foster trends of transnationalism in Africa, where borders and boundaries function more as opportunities and conduits rather than obstacle*” (2013:17).

Det er slik Paul Richards overbevisende fremholder at kriger ikke bare bryter ut fordi betingelsene er rette, de må bli organisert (Richards 2005). Noen må bestemme seg for å ty til den høy-risiko strategien det er å skaffe seg makt gjennom mobilisering og vold, og krigen må planlegges. Soldater må trenes, våpen skaffes til veie, taktikk må utformes og aksjoner gjennomføres. Dette er det noen bestemte aktører som står i spissen for. Som Paul Richards konkluderer: *“the character, organization and beliefs of these groups, and impact on other groups supporting, resisting or victimized by their activities, is an essential task for the analyst. In short, war is inescapably sociological”* (Richards 2005:4).

En må være seg bevisst at kriger må forstås i sammenheng med de voldsmønstrene som allerede finnes innad i samfunnet, før de væpnede sammenstøtene tar til. De tendenser en hadde sett allerede fra slutten 1960-tallet og som gjorde seg stadig mer gjeldende gjør at en kan slutte seg til Mats Utas sine ord:

«It was not the civil war that actually dismantled Liberian ”modernity”, quite the contrary, it was dismantling of modernity images that made the war possible. It

was rather that failed expectations of modernity lead many people to doubt their future, thus providing a bedrock for a level of dissatisfaction, which ruthless political opposition successfully harnessed in the creation of insurgent rebel armies” (Utas 2005:42).

2.3 Former for transnasjonalisme

I min analyse skal jeg systematisk gå gjennom det jeg mener er de viktigste formene for transnasjonalisme. En konstruktiv måte å gjøre dette på i en studie av den liberiske borgerkrigen, vil jeg argumentere for er å dele dem i sju ulike former. I denne delen vil jeg gi en kortfattet beskrivelse av hva jeg legger i de ulike aspektene ved transnasjonalisme.

2.3.1. Flyt av håndvåpen og lettere militært materiell

Tilgang på våpen og ammunisjon er en nødvendighet i krig. Hvor dyktige en er til å tilegne seg dem, av hvilken type våpnene er, og i hvilket kvantum, er bestemmende for utfallet av de direkte væpnede konfrontasjonene. Særlig etter at Sovjetunionen falt sammen, og Warszawapakten ble avviklet, var det lett tilgang på billige våpen fra de øst-europeiske landene. Mange av disse endte via våpenhandlere opp i Vest-Afrika. Bare i Vest-Afrika er det beregnet at det finnes 8 millioner håndvåpen, og halvparten av disse er illegale (Dokken 2008). I likhet med hva tilfelle er med å beregne antall våpen og lettere militært materiell som finnes i regionen, er det også veldig vanskelig å få et innblikk i hvor enkelt opprørsgruppene skaffer seg disse. Dette gjelder også den nødvendige mengden ammunisjon (Hazen 2013:13).

Kontroll og tilgang på håndvåpen og lettere militært materiell («small arms and light weapons», heretter forkortet SALW), gjennom transnasjonale bånd og allianser, er viktige faktorer som var bestemmende for utfallet av konfliktene. Eksempelvis snudde LURDs lykke i kampen mot Taylor etter at de fikk forsyninger av våpen

gjennom Guinea og president Lansana Conté. Guinea hadde i en årrekke i forkant mottatt både økonomisk og militær hjelp fra USA og det er sannsynlig at mye av disse ble benyttet under borgerkrigen.

I min analyse av de transnasjonale dimensjonene ved konflikten, er dette en veldig viktig dimensjon. Avdekking av våpentransaksjoner gir også et innblikk i andre nært tilknyttede transnasjonale nettverk og alliansemønstre. I tillegg til de sikkerhetspolitiske implikasjonene av disse maktstrukturene er det kanskje det aller viktigste ved den det Francis Lugumba Keili (2008:5) bemerker:

«the most significant and far-reaching consequence of SALW proliferation, beyond the huge economic cost and social crisis, is the shift in cultural values – West African societies have been weaponized and a culture of violence now prevails in much of the subregion”.

2.3.2. “Vanlige” flyktninger

Borgerkrigssituasjonene på 1990-tallet utløste store flyktningestrømmer i hele regionen. Sivile, der kvinner, eldre og barn var prosentvis høyere representert enn menn, flyktet fra hendelsene. Ikke bare som internt fordrevne flyktninger (IDPs), men også i like høy grad ut av landet. Høykommissæren for flyktninger (UNHCR) sin klassiske definisjon av en flyktning er:

“Who owing to well-founded fear of being persecuted for reasons of race, religion, nationality, membership of a particular social group or political opinion, is outside the country of his nationality and is unable or, owing to such fear, is unwilling to avail himself of the protection of the country” (sitert i Nmoma 1997).

Flyktninger kan endre den etniske sammensetningen i mottakerstaten og forsterke kampen om i utgangspunktet begrensede ressurser. Flyktningestrømmer medfører nødvendigvis økonomiske og sikkerhetsmessige utfordringer. Dette ikke bare for landet de flyktet fra, men også selvfølgelig for mottakerstaten, samt for regionen som

helhet. Flyktningenes sosiale nettverk med hjemlandet blir ofte opprettholdt, og på den måten blir de utvidet geografisk og ofte sammenvevd med den eksisterende blant befolkningen i mottakerstaten. Særlig er dette tilfelle, som jeg kommer tilbake til senere i analysen, når det finnes etniske bånd, eller andre identitetstilknytninger, som knytter dem til deler av befolkningen i mottakerstaten. Som tilfelle var under borgerkrigene i Vest Afrika, blir den demografiske likevekten forrykket. Flyktningene har gjerne opplevd urettferdighet, usikkerhet og vært preget av de traumatiske hendelsene som førte til at de forlot hjemlandet sitt. Mennesker i en slik tilstand har ofte lite å tape på å la seg mobilisere. Det gjelder både til væpnede kamper i mottattakerlandet og i landet de flyktet fra (Salehyan & Gleditsch 2006: 338). Det kan være tidligere soldater som skjuler seg blant de sivile flyktningene, og disse kan være i besittelse av lettere våpen. Dette kan bidra til en spredning av konfliktene.

Selv om statene ikke er direkte involvert, spiller det en stor rolle hvordan de håndterer de sosiale og økonomiske utfordringene ved tilstrømming av flyktninger. Den politiske og praktiske tilnærmingen som velges kan ha direkte påvirkning på hvordan pågående konflikter utvikler seg og hvorvidt nye oppstår (Dokken 2008:60). Den jevne strømmen av flyktninger som pågikk gjennom hele borgerkrigsperioden i hele regionen, er en spesiell og viktig form for transnasjonalisme.

Allerede i 1992 hadde rundt 40 prosent av Liberias innbyggere søkt tilflukt i Monrovia, 30 prosent forble i sine respektive byer og landsbyer, mens hele 30 prosent av Liberias befolkning hadde flyktet over til nabolandene, først og fremst Guinea, Côte D'Ivoire og Sierra Leone (Sawyer 2005: 25). Flytningtallene endret seg gjennom borgerkrigen ettersom konfliktene eskalerte, ble roligere eller forflyttet seg. Mange av flyktningene rømte videre ettersom konfliktene spredte seg, eller nye konflikter oppstod. Det medførte en stadig menneskeforflytning over de porøse statlige grensene. Denne ustabile situasjonen som flyktningene befant seg i kan illustreres ved hva en internasjonal bistandsarbeider meddelte International Crisis Group:

«Camps for the internally displaced are being placed unusually close to the roadside, (...), enabling these people who already been uprooted by conflict to move quickly should fighting again threaten their safety» (ICG 2002:3).

2.3.3 Militarisererte flyktninger

Generelt kan det kan være vanskelig å skille mellom sivile og militære flyktninger. Ikke bare kan statusen til den enkelte flyktning endres over tid, men det er også et definisjonsspørsmål i hvilken grad en må være involvert i handlinger under en konfliktsituasjon før en ”fortjener” merkelappen ”militær flyktning”. Denne problemstillingen har blitt tatt opp av blant andre Mats Utas i forbindelse med kvinners rolle under konfliktene i Liberia. Han forsøker i studien ”*Victimcy, Girlfriending, Soldiering: Tactic Agency in a Young Woman’s Social Navigation of the Liberian War Zone*” (2005) å “collapse the often gendered opposition of agency and victimhood that typically characterizes the analysis of woman’s coping strategies in war zone”(2005:403). En konfliktsituasjon preget av ekstrem usikkerhet gjør at den enkelte ikke nødvendigvis passer inn enten kategorien offer eller aktiv voldsutøver, men overskrider disse kategoriene. Under borgerkrigene i Liberia var det en rekke taktiske valg som ble gjort i forhold til hvilke strategier og roller og en valgte i møte med konkrete utfordringer og muligheter. Dette gjaldt også måten en definerte seg i etterkant av disse. Dette gjaldt selvfølgelig ikke bare for kvinner, men for alle de som var involvert i borgerkrigene.

Soldatene fra de ulike geriljagruppene som kjempet så bittert mot hverandre, hadde i de fleste tilfeller mer til felles enn det som skilte dem fra hverandre. Det å komme under kommando i en av geriljagruppene innebar for de unge soldatene en mulighet for ikke bare å overleve, men også en mulighet til å omdefinere seg selv, og med det lettere kunne få en høyere status innad i samfunnene. Som Morten Bøås (2007:46) skriver er de ikke lenger “*merely passive agents of a brutal system, but through the gun they gain agency in their daily lives. As they gain agency, others pay the price as victims of the violence used to establish this agency*”.

Migrasjonsbølger av hovedsakelig unge menn fulgte etter der de til enhver tid direkte væpnede konfrontasjonene utspilte seg. Det var ikke uvanlig å ha kjempet for ulike grupperinger både i Sierra Leone, Liberia og senere i Elfenbenskysten. Soldater som forflytter seg mellom konflikter utgjør en rekrutteringskilde for de ulike geriljagruppene og utgjør en trussel i den regionale sikkerhetspolitiske situasjonen (Dokken 2008: 59-60). Rekruttering skjedde ofte også inne i flyktningleirene, og noen av militsene ble delvis dannet der. Det er derimot viktig å huske at som Bøås og Dunn bemerker:

”recycled warriors are clearly characteristic of many contemporary African guerilla wars, but they do not provide a causal explanation for the outbreak of these conflicts (Bøås & Dunn 2007:30-31).

2.3.4. Handel med naturressurser

En viktig form for transnasjonalisme er handel med naturressurser, både i seg selv og som en katalysator for andre former for transnasjonalisme (Dokken 2008:61). Kampen om kontroll med denne handelen kan bidra til væpnet konflikt på minst to ulike måter (le Billion 2001:56): *”resources not only financed, but in some cases motivated conflicts, and shaped strategies of power based on the commercialization of armed conflicts and the territorialisation of sovereignty around valuable resources and trading networks”* .

Hvordan en konflikt utvikler seg avhenger av hvor mye en opprørsgruppe er villige til å investere i det å ta en væpnet konflikt og hvor mye det koster å opprettholde dette nivået. Det er en utbredt oppfatning at økonomiske faktorer er viktige forutsetninger for de beslutningene som blir tatt når det gjelder å starte en væpnet konflikt, og hvordan viktige beslutningstakere agerer under den. Men det er lite samstemthet blant analytikere om hvordan og hvorfor dette er tilfelle (Hazen 2013:37). Enkelte innen statsvitenskapen har tydd til ”greed kills- argumenter” (Collier 2000, Berdal & Malone 2000) for at de ”nye krigene” (Kaldor 2001) i Afrika

ikke er drevet av politiske motiver men heller handler om insentiver for personlig vinning. Slike argumenter kan forklare hvorfor og hvordan konflikter opprettholdes, men er lite konstruktive når en skal analysere hvorfor de oppstod (Bøås & Dunn 2007:11)².

En opprørsgruppe logistiske kapasitet og evne, og dens lokalisering, spiller en avgjørende rolle i hvilken grad opprørsgrupper er i stand til å benytte seg av de eksisterende naturressursene. Da det finnes lite kapital lokalt, kan de fleste ressursene ikke omsettes der. Jennifer M. Hazen (2013) mener spesielt tre ting er viktige for hvordan opprørsgrupper kan få utbytte av naturressurser:

First, a group must be able to harvest sufficient resources for sale and move these resources to a viable export point (if not export as well)“.

“Second, the group must control viable points of export and import. Porous borders can aid rebel trade activities, but only if the rebels control the border areas”.

“Third, a group needs sufficient logistics to move goods to where they are needed, whether it is natural resources for export, or the import of military goods to the front lines” (Hazen 2013:14,15).

Lokale smuglerruter hadde eksistert i lang tid også forut for konfliktene i regionen. I tillegg til at disse ble benyttet oppstod det også en rekke nye under borgerkrigen. Hvor disse gikk endret seg ettersom hvilken gruppe som til enhver tid hadde kontroll over de ulike territoriene. For å kunne nyttiggjøre seg av naturressurser er man avhengige av eksterne støttespillere, enten direkte i form av handelspartnere eller gjennom mellommenn. Det kan være snakk om stater eller andre grupper som handler ut fra et politisk motiv, men også aktører som handler ut fra rent kommersielle hensyn. I alle tilfeller er dette et transnasjonalt fenomen, og et særdeles viktig ett, i analysen av borgerkrigssituasjonen. Dette vil også komme frem i analysekapittelet i denne oppgaven, hvor mye plass er viet til denne formen. Analysen er delt inn etter typer av naturressurser for å gjøre den mer oversiktlig.

² For en ytterligere gjennomgang av disse argumentene, se for eksempel Richards (1996), Moran (2006), Bøås & Dunn (2007).

2.3.5 Personlige allianser og bånd mellom partene

Et viktig aspekt ved vestafrikansk politikk er den store betydningen av personlige forhold mellom sentrale utenrikspolitiske aktører. Endringer innad i et land ved skifte av president og maktelite har gjentatte ganger hatt som direkte konsekvens at den regionale sikkerhetspolitiske balansen har blitt forrykket og at nye allianser har oppstått. Dette henger sammen med den store personlige makten som presidentene historisk sett har hatt i regionen. De personlige nettverkene som er så betydelige for hvordan neo-patrimoniale stater fungerer, har også sine forgreininger på tvers av de porøse statlige grensene.

Et vedvarende skille i Vest-Afrika går mellom de tidligere britiske og franske koloniene. Liberia er, som tidligere nevnt, et særtilfelle ved sine historiske røtter som har knyttet det nært opptil USA. Stater som Sierra Leone, Gambia og Ghana er tidligere engelske kolonier, mens Guinea, Mali, Senegal, Côte d'Ivoire, Burkina Faso, Benin og Togo var underlagt fransk kolonial kontroll. Guinea-Bissau var portugisisk koloni frem til uavhengigheten i 1974. Landet har Vest Afrikas laveste befolkningsantall med rundt en million innbyggere.

Men skillet mellom anglofone og frankofone stater har også blitt overskredet. Nigeria er det klart største landet i Vest Afrika med sine over 180 millioner innbyggere, og kan på mange måter sies å være regionens stormakt, både militært og økonomisk. Nigerias forhold til Liberia har variert opp igjennom historien. Ulike nigerianske regimers politikk overfor Liberia har skiftet på grunn av de personlige forbindelsene mellom de respektive statslederne. Betydningen til regionale organisasjoner som Economic Community of West African States (ECOWAS) har variert alt ettersom hvilken president som har sittet ved makten i Lagos, og senere i den nye hovedstaden Abuja. Ulike nigerianske presidenter har hatt ulike både evner og interesser til å fremstå som regionens "Big Man". Det er således umulig å analysere betydningen til ECOMOG, som ble opprettet av ECOWAS som ett på mange måter ad hoc forsøk på å håndtere konflikten i Liberia (Dokken 2008:87), på borgerkrigene i

Liberia, uten å se dette i forhold til spenningen mellom anglofone og frankofone stater innad i ECOWAS.

En annen som spilte en betydelig rolle i det regionale spillet frem til sin død i 1993, var den ivorianske presidenten Houphöet-Biogny. Han hadde et nært bånd til Liberia gjennom at hans guddatter var gift med den liberiske presidenten Tolberts sønn. Da både far og sønn, samt mange av True Whig regimets fremste aktører, ble henrettet under statskuppet i 1980 bidro dette til et personlig hat mot Samuel Doe og det nye styret.

Amos Sawyers fremstilling av Charles Taylor nærmest som ideologisk kameleon kan være betegnende for den opportunisme som krigsherrer ofte fremviste i deres møte med potensielle regionale støttespillere, og illustrerer på mange måter hvilken rolle personlige bånd spiller som et transnasjonalt aspekt ved konfliktene i Liberia og de andre vestafrikanske statene:

“Changing his colors and becoming all things and to all actors, he portrayed himself as an understudy to Ghana’s Jerry Rawlings, as a son to Côte d’Ivoire’s Houphoët-Boigny, as a Francophile to Togo’s Eyadema, as a potential business partner to Burkina Faso’s Compaoré. To Libya’s Qaddafi, he had portrayed himself as an anti-Western revolutionary” (Sawyer 2005: 37).

2.3.6. Opptrening

I treningsleirer blir viktig kunnskap om våpenkyndighet formidlet, samt taktiske og strategiske måter å føre en vellykket krigføring. Her styrkes kampmoralen og den felles tilknytningen og forståelsen av felles målsetninger. Treningsleirer er også viktige møteplasser for revolusjonære, som senere transnasjonale allianser kan bygges på. I Liberias tilfelle hadde viktige hovedpersoner som Taylor og andre innenfor NPFL, opphold bak seg i Libya under støtte fra Gaddafi. Denne ble også foretatt i Burkina Faso, der landets president Compaoré personlig fremstod som en støttespiller for Taylor og hans gruppe.

Opptrening av nye soldater foregikk også både i Liberia og i nabolandene under borgerkrigens gang. Denne ble i høy grad finansiert av eksterne aktører, og i visse tilfeller var den organisert av private, internasjonale militære aktører. Mange av disse hadde sin forhistorie knyttet til land som USA, Israel og Sør Afrika. Finansieringen av leirene, utbyggingen av fasilitetene og tilretteleggingen av logistikken, hang sammen med andre transnasjonale handelsnettverk av eksempelvis diamanter, tømmer og våpen. Sikkerhetspolitiske interesser for land som USA, Storbritannia og Frankrike var også av betydning.

2.3.7. Etnisitet og betydningen av ”autochthony”

Den siste formen for transnasjonalisme jeg velger å ta for meg som eget punkt i denne oppgaven, er den som er bygget på etniske og religiøse bånd. Etnisitet må forstås som en dynamisk, multi-fasetert og interaktiv prosess og kan ikke diskuteres utenfor den historiske og geografiske kontekst (Chabal & Daloz 1999:58). En kollektiv identitet som etnisitet får sin betydning når denne formen for gruppeidentitet blir aktivert, og vektlagt, i en interessekonflikt. I Vest-Afrika er det nært slektskap mellom grupper som er knyttet til områder som hører til under flere stater. I grenseområder som Mano River-regionen mellom Liberia, Guinea og Sierra Leone, bor det nært beslektede etniske grupper på begge sider av grensene. Det er på denne måten at forbindelser knyttet på tvers av landegrensene fremstår som en viktig transnasjonal dimensjon ved konfliktene i regionen.

Liberia har en lang og unik historie. I en analyse av borgerkrigene er det viktig ikke å glemme de implikasjoner som vi fortsatt den dag i dag ser av denne spesielle forhistorien. Spenningene den kulturelle arven etter settlerne som kom som frigitte slaver til Vest Afrika mellom 1822 og 1861, og som ble institusjonalisert i opprettelsen av den liberiske stat i 1847, spilte fortsatt en viktig rolle for hvordan borgerkrigen forløp. Det finnes grovt regnet 16 ulike etniske grupper i Liberia³. I tillegg finnes det

³ Disse etniske gruppene er bassa, belle, belle, dey, gbandi, gio, gola, grebo, kissi, kpelle, krahn, loma, mandingo, mano, mende og vai.

en libanesisk minoritet som har vært bosatt i Liberia i mange tiår. Disse har et vidt transnasjonalt handelsnettverk som strekker seg utover i Vest Afrika. Gjennom disse nettverkene har eliter hatt tilgang til utenlandsk kapital og markeder (Reno 1999:83).

Borgerkrigen i Liberia var ikke bare en krig, men var en rekke lokale konflikter, eller ”krigssoner”, som var viklet sammen (Bøås & Dunn 2013). Konfliktene på lokalt nivå hadde således også forgreining på nasjonalt og regionalt nivå; en kan si at de både ble ”nasjonalisert” og ”regionalisert”. Som jeg skal vise i de to eksemplene fra Lofa og i grenseområdene mellom Liberia og Côte d’Ivoire, førte samspillet mellom disse konfliktene på lokalt og regionalt nivå til at allianser ble knyttet mellom i utgangspunktet eksterne og lokale aktører. Dette førte til en ytterligere transnasjonalisering av konfliktene. Denne logikken hadde følger for hvordan maktforholdene endret seg over tid, de strategiske valg som ble foretatt, blant annet i dannelsen av nye opprørsgrupper, og dermed generelt for hvordan borgerkrigen utviklet seg.

I Afrika er retten til land ofte knyttet til etniske dimensjoner, og regler rundt fordeling av landrettigheter har ofte en etnisk base. Dette var noe som kolonialismens inntog institusjonaliserte i den moderne stat i mange deler Afrika. Når det er knapphet på jord, er det av avgjørende betydning hvem som kan fremstille det som de har hevd på denne. Dette skjer gjennom myter om historiske røtter knyttet til området. Et narrativ som har politisk tyngde er det som blir betegnet som *autochthony*. Begrepet ”*autochthony*” har i likhet med ”*indigenous*” sitt opphav i klassisk gresk historie (Ceuppens & Geschiere 2005:386). Slik Bøås og Dunn formulerer det: ”*Autochthony, literally meaning ”emerging from the soil”, implies localist forms of belonging, referring to someone with a supposedly indisputable historical link to a particular territory*” (2013:2).

Det kan synes logisk å sammenstille den større betydningen av ”*autochthony*” med en større vektlegging av det lokale i opposisjon til det globale, men det er heller i stor grad riktig å anse det som en del av globaliseringsprosesser (Ceuppens & Geschiere 2005:387). Slike narrativer har fått større betydning i de senere årene, særlig fra og

med begynnelsen av 1990-tallet. Spesielt er dette tilfelle i diskursene knyttet til konflikter i frankofone stater som Kamerun, Côte d'Ivoire⁴ og i "the Great Lake Region" (hovedsakelig i Rwanda og Burundi og de nærliggende områdene i D.R.Congo (Nord- og Sør Kivu) (Ceuppens & Geschiere 2005:395). Men dette har også blitt viktige narrativer i konflikter i anglofone stater. I Liberia er det særlig i Lofa County at dette har vist seg av betydning. Konfliktene her hadde sin egen, lokalt forankrede, logikk. Konfliktlinjene gikk rundt Mandingoenes legitime rett på å høre til i området og dermed retten både til jord og det å være en part i kampen om økonomiske ressurser.

Det som er viktig er at slike opphavsmyster, og hvordan de aktiveres politisk gjennom å spille på narrativer om tidligere urettferdig behandling av gruppen, og hvordan det gir seg utslag i dagens maktpolitiske situasjon, ikke er basert absolutte sannheter. Som Bøås og Dunn (2013) ettertrykkelig minner oss om:

"The autochthony trope is part of the production, reproduction and performance of political identities, which are an inherent part of modern African politics. And we must not forget that autochthony is not a historical fact" (2013:15).

3. Bakgrunn og hovedpunkter ved borgerkrigen i Liberia

Før vi kan analysere borgerkrigen i Liberia i et transnasjonalt perspektiv, er det nødvendig å se nøyere på selve bakgrunnen for konflikten. I dette kapitlet vil jeg derfor ta for meg de viktigste sidene ved Liberias historie. Første del omfatter tiden frem til Samuel Does statskupp i 1980 (del 3.1). I andre del tar jeg for meg utviklingen under regimet Doe bygget opp utover på 1980-tallet (del 3.2). Jeg fortsetter så med hovedpunktene ved selve borgerkrigen (1989-2003). Dette har jeg valgt å gjøre ved å

⁴ I Côte d'Ivoire var det av særlig betydning etter at president Henry Konan Bédié lanserte begrepet ivoirité, og problematiserte hvem som med rette skulle kunne betegne seg som «riktige» nasjonale statsborgere. Dette skjedde på midten av 1990-tallet og var ment å skulle diskreditere hans hovedmotstander Alassana Outtaras, hvis begge foreldre var burkinabeere, legitime rett til å stille som presidentkandidat. Denne konfliktlinjen spilte en viktig rolle under den borgerkrigen som senere i praksis delte landet i to deler (se mer for eksempel i Ceuppens & Geschiere 2005)

dele den i to sekvenser. Som Paul Richards påpeker i "No Peace No War" (Richards 2005) bør en ikke vurdere krig som en prosess som nødvendigvis har en klar begynnelse eller slutt. Dette er tilfelle også med borgerkrigen i Liberia. Det er mulig å argumentere for at borgerkrigens begynnelse var både 1980 med Samuel Does maktovertakelse, og etter det mislykkede statskuppet til Quiwonkpa etter det fiksede presidentvalget i 1985. For noen av aktørene begynte borgerkrigen definitivt før 1989, slik tilfellet var for soldatene som gjennomgikk trening i Libya. Noen områder av Liberia ble berørt mye senere, og noen var nærmest uberørt i lange perioder under borgerkrigen (Utas 2005: 139).

På samme måte er det vanskelig å sette et nøyaktig tidspunkt for når borgerkrigen blusset opp igjen rundt tusenårsskiftet. Når det er mer enn 25 døde per år, kan en konflikt etter betegnes som en "væpnet konflikt" (Dokken 2008: 3). Liberia var i årene etter 1997 i en slik situasjon. Jeg har likevel sett det som ryddig å dele borgerkrigen inn i to sekvenser. Den første sekvensen, del 3.3, strekker seg fra utbruddet i 1989 og frem til den åpne væpnede konflikten flater ut og Charles Taylor blir valgt til president. Dette skjedde i 1997. Del 3.4 tar for seg perioden fra konflikten igjen blusser opp for fullt i 2001, og frem til Charles Taylor tvinges til å flykte til Nigeria i august 2003.

3.1 Liberia frem til 1980

Historisk skiller Liberia seg fra andre stater både i Vest-Afrika og på resten av kontinentet. Mens de andre afrikanske statene⁵ ble opprettet som et resultat av de europeiske kolonimaktens kamp om territorier på slutten av 1800-tallet, har Liberia aldri vært en koloni. Liberia har i stedet vært nært knyttet til USA. Opprettelsen av Liberia var bokstavelig talt et filantropisk prosjekt av en privat, hvit organisasjon, The American Colonial Society som ble stiftet i 1816 (Moran 2006:2). Fra og med 1822 ble det anlagt utposter langs kysten som ble bosatt av frigitte slaver. Denne gruppen,

⁵ Etiopia er et annet unntak. Landet har lange historiske aner og har bare vært under fremmed kontroll i forbindelse med Italias okkupasjon på 1930-tallet.

kjent som americo-liberiere, grunnla republikken Liberia i 1847 og innførte en konstitusjon etter modell av den amerikanske (Utas 2005:96). I 1870 ble True Whig Party (TWP) opprettet. Den americo-liberiske eliten besto aldri av mer enn mellom tre og fem prosent av befolkningen. Likevel klarte de å beholde makten de neste 110 årene. Elitene i Sierra Leone og Liberia hadde mye til felles i forhold til den kulturelle selvforståelsen og vestlig sivilisasjon. Clapham omtaler dette i en komparativ studie av Liberia og Sierra Leone fra 1976: *”The consciousness of these standards, and at times the need to defend their settlements against ingenious peoples, helped create a sense of Creole or American-Liberian identity which persist, and finds expression within each community in institutions such as churches and masonic lodges”* (Clapham 1976: 6).

Den neopatrimoniale staten opprettholdt sosial orden og stabilitet ved at nye grupper ble assimilert inn i eliten. Dette var et veldig urettferdig og undertrykkende system der de andre 16 ulike etniske gruppene (se side 32) hadde få rettigheter og muligheter. Mange har da også karakterisert den liberiske staten i denne tiden som både en ettpartistat og apartheidstat (Bøås 2003: 427).

Den americo-liberiske eliten styrte over Liberia gjennom et indirekte styre der makt ble delegert til utvalgte lokale ledere. Denne indirekte styreform var også å finne i nabolandet Sierra Leone og var karakteristisk for britenes kontroll over sine kolonier (Richards et al 2005:40). Dette i motsetning til det franske koloniale styresettet som var mer involverende. Flere sosiale opprør fant sted, men ble brutalt slått ned av de forhatte Liberian Frontier Force (LFF) og etterfølgeren Armed Forces of Liberia (AFL). Bill Berkeley har omtalt AFL på denne måten:

«In retrospect it’s clear that that the institution of the army was a microcosm for what ailed Liberia. A gang culture flourished. Violence was rampant. Ties of blood and ethnicity were paramount. The construction of ethnic patronage systems by rival soldiers would become one of the most important causes of Liberia’s subsequent collapse” (Berkeley 2001:31, sitert i Utas 2005:99).

Staten som True Whig regimet bygget opp var på sitt sterkeste i den lange perioden William Tubman satt ved makten mellom 1944 og 1971 (Ellis 1998:159). De

statlige inntektene ble generert ved at internasjonale selskaper og investorer fikk konsesjoner i Liberia. Opprettelsen av Firestones gummiplantasje i 1926 var den viktigste av disse. Denne liberale økonomiske politikken fortsatte i en "Open door policy" mellom Monrovia og innlandet. Denne politikken førte til en "vekst uten utvikling" (Richards et al 2005:6). Statens ressurser gikk i hovedsak til to formål: (1) beskyttelse av elitens posisjon og (2) til denne gruppens personlige forbruk (Bøås 2003).

Under etterfølgeren William Tolberts styre gikk det nedover med True Whig regimets kontroll over det liberiske samfunnet. Ressurstilgangen gjennom de klientellistiske nettverkene som krevdes for å "smøre" det neopatrimoniale system og ble svakere under de internasjonale nedgangstidene på 1970-tallet (Bøås 2004:584). Samtidig ble elitens ekstravagante livsførsel stadig mer ekstrem. Tolbert hadde heller ikke den personlige karisma som forgjengeren Tubman hadde basert mye av sin politiske legitimitet på. Regimet ble gradvis svekket utover på 1970-tallet samtidig som den sosiale uroen vokste. I denne perioden vokste også de første alternative, progressive bevegelsene frem. Movement of Justice in Africa (MOJA) ble stiftet i 1973 og Progressive Alliance of Liberia (PAL) to år senere (Sawyer 2005:28-29). PAL spilte en viktig rolle under opprøret mot økte priser på ris som brøt ut i april 1979, et opprør som ble slått hardt ned.⁶ Det vaklende regimet til Tolbert møtte sitt endelige året etter. 12.april 1980 gjennomførte en gruppe på 17 unge offiserer statskupp. De drepte Tolbert og flere av hans nærmeste og erklærte at americo-liberiernes overherredømme var over (Bøås 2003).

3.2 1980-tallet: Samuel Does tiår ved makten

Blant de 17 som gikk til angrep på presidentpalasset og styrtet True Whig-regimet var det etter hvert Samuel Doe som stod frem som lederskikkelsen. På mange

⁶ PAL utviklet seg senere til det politiske partiet Progressive People Party (PPP) som fra midten av 1980-tallet tok navnet United Peoples' Party (UPP). Mange av de ledende innenfor UPP knyttet seg senere opp til Charles Taylor. (se Sawyer 2005:28-29)

måter kan kuppet i 1980 ses på som begynnelsen på det som skulle føre til at borgerkrigen brøt ut ti år senere (Ellis 1998: 157). Den lettelsen og forsiktige fremtidsstroen mange liberiere følte på etter at americo-liberiernes maktmonopol endelig var brutt, ble snart vendt til skuffelse. Doe viste seg som en brutal diktator som først og fremst var opptatt av å berike seg selv og sine nærmeste. Presidentvalget i oktober 1985 ble vunnet ved hjelp av omfattende valgfusk (Waugh 2011:106). Valget ble etterfulgt av et mislykket statskupp, som Does tidligere allierte fra statskuppet, men nå bitre rival, Thomas Quinwonkpa stod i spissen for. Doe som tilhørte den etniske gruppen Krahn, hevnet seg ved å gå til angrep på Mano og Gio (Quinwonkpa var Gio). Dette skjedde særlig i Nimba County der Quiwonkpa stammet fra. Dette markerte begynnelsen på splittelsen i Liberia etter etniske skillelinjer, noe som skulle få så katastrofale konsekvenser utover på 1990-tallet. Blant de som ble ofre for utrenskningene i hæren var det mange som søkte tilflukt i Gio- og Mano-landsbyer over grensene til Guinea og Elfenbenskysten. Det var blant disse at Taylor rekrutterte de omkring 120 soldatene som fikk sin trening i Libya og gikk til angrep i Nimba julaften 1989 under navnet NPFL.

Doe fortsatte sin brutale fremferd i resten av sin tid ved makten og ble stadig mer despotisk og korrump. Doe fremstod på mange måter som det moderne Liberias første krigsherre (Ellis 1998: 157). Tradisjonelle samfunnsstrukturer gikk i oppløsning i disse årene, og folk søkte meningen med tilværelsen i magi og hemmelige samfunn. Hemmelige samfunn som Poro og Sande (henholdsvis den mannlige og den kvinnelige organiseringen av den religiøse og kulturelle strukturen blant flere av de viktigste etniske gruppene), og andre tilsvarende blant andre etniske grupper, har både tradisjonelt og også den dag i dag stor makt og innflytelse (Bøås 2004:585).⁷ Disse hadde tidligere fungert integrerende, men ettersom etnisk tilhørighet fikk en stadig større betydning som del av det politiske spillet, virket de nå splittende.

Doe fortsatte å motta både militær og økonomisk hjelp fra Reagans USA. Liberia forble USAs viktigste afrikanske allierte så lenge den kalde krigen rådet

⁷ Enkelte forskere som Stephen Ellis har lagt stor vekt på de religiøse dimensjonene for å forklare borgerkrigen i Liberia. Se for eksempel Ellis 1995, 2007. For en kritikk av hans tolkninger se Kastfelt 2005.

innenfor den internasjonale sikkerhetspolitiske strukturen. Men etter at Berlinmuren falt, hadde ikke Liberia lenger like stor strategisk betydning for USA (Sawyer 2005:24). Selv om USA hadde utstasjonert et hangarskip med 2000 marinesoldater utenfor kysten av Liberia, rykket de ikke inn for å ta kontroll over situasjonen som utviklet seg utover på sommeren 1990. Den amerikanske innsatsen begrenset seg til å evakuere amerikanere og andre vestlige statsborgere ut av Liberia.

3.3 Borgerkrigens første fase 1990-1997

Den 24. desember 1989 gikk en liten styrke under ledelse av Charles Taylor til angrep på regjeringsstyrkene Armed Forces of Liberia (AFL) i grensebyen Butuo i Nimba County. Denne gruppen på rundt 120 menn kalte seg for National Patriotic Front of Liberia (NPFL). De var i begynnelsen dårlig utrustet og dårlig organisert. Men regjeringsstyrkene viste seg likevel ikke i stand til å slå tilbake mot NPFL. De fikk liten støtte fra innbyggerne i Nimba og en vesentlig del av soldatene til AFL deserterte. Av disse var det en del som tilsluttet seg NPFL. Hatet som hadde bygget seg opp mot Does regime og de som hadde nytt godt av dets privilegier, slik som Mandingo og Krahn, var så stort at alt NPFL hadde å gjøre var å distribuere våpen. Disse hadde NPFL hovedsakelig skaffet seg fra øst-europeiske land via Burkina Faso og Elfenbenskysten (Ellis 2007:78). NPFLs styrker økte raskt i antall og var i juni økt til mer enn 5000, et antall som doblet seg de neste tre månedene (Bøås 2001:709). Men innad i NPFL oppstod det tidlig interne maktkamper. Disse var sentrert rundt personlige motsetninger mellom Charles Taylor og Prince Johnson og i mai 1990 var det tydelig at NPFL opererte med to adskilte kommandostrukturer (Ellis 2007:82). Prince Johnson hadde da valgt å skille lag med Taylor og dannet det uavhengige NPFL (I-NPFL). Under Johnson stod nesten alle de trenede soldatene, mens Taylors styrker i høy grad besto av nye, utrenede rekrutter som den fanatiske Small Boys Unit. I tillegg var regulære tropper fra Burkina Faso, som president Blaise Compaoré hadde bidratt med, og internasjonale revolusjonære fra land som Gambia, Ghana og Nigeria under Taylors kommando. Denne rekrutteringen hadde foregått i Libya i den andre halvdel

av 1980-årene, og deler av denne gruppen hadde bistått Compaoré under statskuppet mot Thomas Sankara i Burkina Faso i 1987 (Richards et. al 2005:9).

Oppsplittelsen av NPFL føyer seg inn i et mønster som er karakteristisk for borgerkrigen i Liberia. Det samme var måten Taylor skaffet seg kontrollen over NPFL ved utrenskninger av potensielle rivaler. Blant annet ble sentrale figurer som Duopu og Jackson Doe (presidentkandidaten fra 1985) likvidert i løpet av 1990 (Ellis 1998: 159).

I løpet av våren og forsommeren 1990 tok NPFL og INPFL kontroll over stadig større deler av Liberia. Under fremrykningen mot kysten og de sentrale områdene rundt Monrovia er det dokumentert at det ble utført omfattende etnisk rensning. Da den viktige havnebyen Buchanan ble tatt 19. mai 1990 har vitner forklart at flere hundre Krahn og Mandingo regelrett ble brutalt slaktet ned, og da styrkene entret Lofa County i juni samme år, skal over 500 blitt drept i Mandingo-byen Bakedu (Ellis 2007: 79). Dette inngikk i en skrekkpropaganda og massakren i Bakedu viste seg å være begynnelsen på etnisk basert voldsutøvelse innenfor Lofa County. Denne skulle etter hvert bli svært omfattende.

Utviklingen i Liberia vakte stadig større bekymring hos statslederne i Gambia, Ghana, Nigeria og Sierra Leone. De fryktet at dersom Charles Taylor maktet å styrte Doe ville Liberia bli en base for opprørere som med støtte fra Libya kunne destabilisere hele regionen (Ellis 2007: 86-87). Nigerias diktator general Babangida var den som trykket sterkest på for at det skulle reageres. Ikke bare var Liberia en alliert av Nigeria, Doe og Babangida hadde i tillegg vært nære venner. Babangida brukte Nigerias makt innad i den regionale samarbeidsorganisasjonen Economic Community of West African States (ECOWAS) til å presse frem at det skulle handles militært. ECOWAS hadde siden grunnleggelsen i 1975 vært et organ for økonomisk samarbeid mellom statene i Vest-Afrika og hadde tidligere aldri håndtert slike spørsmål. Likevel ble det nå vedtatt å sende en fredsbevarende styrke til Monrovia. Denne styrken ble gitt navnet ECOMOG (ECOWAS Cease-Fire Monitoring Group). Sierra Leones president Joseph Momoh var redd for at borgerkrigen skulle spre seg og tilbød seg derfor at den skulle operere ut fra Sierra Leone, noe som ga Taylor

ytterligere et motiv til å støtte Revolutionary United Front (of Sierra Leone), da de senere gikk til angrep på Momohs styre (Dokken 2008:51). ECOMOG ble satt inn i Monrovia, fra Sierra Leone 24.august 1990. Det ble fort klart at denne gruppen langt i fra var en nøytral aktør, men først og fremst skulle hindre at Taylor kom til makten.

10.september 1990 klarte Prince Johnson og INPFL å ta Samuel Doe til fange. Han ble drept etter å ha blitt torturert i løpet av natten. Men dette markerte på ingen måte en slutt på den kaotiske situasjonen. Den fortsatte uten at verken Taylor eller Johnson klarte å ta kontroll over Monrovia. ECOMOG var heller ikke i stand til å jage dem ut av hovedstaden (Ellis 2007). ECOMOG dannet da taktiske allianser med motstandere av Taylor og NPFL. De støttet disse med våpen og annet militært utstyr. Slik ble ECOMOG selv en aktiv part i konflikten (Bøås 2004:587). De gruppene som oppstod ble dannet på etnisk grunnlag. Den viktigste av disse var United Movement for Democracy in Liberia (ULIMO). Den oppstod formelt i mars 1991 etter sammenslåing av krahn og mandingo-grupper etter oppfordringer fra Guinea og Sierra Leone (Ellis 2007:94). ULIMO ble senere på nytt splittet i en krahn-del, ledet av Roosevelt Johnson (ULIMO-J) og en mandingo-del, ledet av Alhaji Kromah (ULIMO-K) fra og med april 1994 (ibid). De to fraksjonene var også i direkte kamper mot hverandre. Disse to gruppene er forløperne til henholdsvis Movement for democracy in Liberia (MODEL) og Liberians United for Reconciliation and Democracy (LURD) som oppstod i 1999 og 2000.

En annen viktig gruppe som oppstod i sammenheng med ECOMOGs strategiske beslutninger i 1990 og 1991 var Liberian Peace Council (LPC). De ble ledet av George Boley (Bøås 2003: 436). Den tidligere regjeringshæren AFL ble også revitalisert med støtte fra ECOMOG. I tillegg oppstod det en rekke andre grupper. Ett eksempel er Lofa Defence Force (LDF) som ble stiftet i Guinea 1993. De ble ledet av Francois Massaquoi og hadde som særoppgave å beskytte den etniske gruppen Lomas landsbyer mot angrep fra den mandingo-styrte ULIMO-K militsen i Lofa County (ibid).

Etter at ECOMOG-styrken hadde tvunget Taylor og NPFL ut av Monrovia, etablerte Taylor seg med base i Gbranga. Taylor hadde kontroll over store deler av Liberia, områder som på folkemunne gikk under betegnelsen ”Taylorland”. På det meste omfattet dette omkring 90 prosent av Liberias areal. I tillegg strakte det seg et godt stykke inn i deler av det østlige av Sierra Leone (Reno 1999: 92). Taylor erklærte dette området som egen stat under navnet ”Greater Liberia” og innsatte seg selv som president. Han etablerte så en effektiv administrasjon som ble finansiert av salg av tømmer, diamanter, jernmalm og gummi (Bøås 2001: 710). Imellomtiden hadde ECOMOG utpekt et midlertidig styre med Amos Sawyer⁸ som president.

De væpnede gruppene var tidlig veldig fragmentert og på et tidspunkt eksisterte det opp mot ti ulike geriljagrupper. De dannet skiftende allianser seg imellom og alle gruppene hadde eksterne alliansepartnere (Ellis 1998: 156-57). De ulike gruppene mistet veldig fort kontakten med det som opprinnelig var det uttalte målet ved krigføringen. Gruppene ble stadig mer involvert i den logikken som finnes i en krigsherre politisk økonomi. De ulike fraksjonene kjempet seg imellom om kontrollen over områder de kunne utnytte (Bøås 2001:711). De benyttet seg av tvangsarbeidere for å dra nytte av ressurser som diamanter, gull, gummi, tømmer, palmeolje, marihuana, og plyndret det som befant seg der de opererte. Dette skapte en lukrativ handel som mellommenn kunne berike seg på. Mellom 1990 og 1994 er det beregnet at de ulike krigsherrene årlig hadde en inntjening på mer enn 500 millioner dollar på denne undergrunns-økonomien. Bare Taylor alene hadde en inntjening på 75 millioner dollar årlig (Sawyer 2005: 38). Som Morten Bøås skriver:

«the logic of informal economy is central to our understanding of civil war contexts because, by linking local markets and trans boundary networks of production and exchange, the informal economy provides needed outlets for the channeling of critical resources to the warring factions» (Bøås 2001: 711).

⁸ Amos Sawyer hadde siden 1970-tallet spilt en rolle som intellektuell i Liberia. Han er også en av mine kilder i denne oppgaven. For en diskusjon i forhold til kildekritikk se metodekapittelet.

Det ble gjort en rekke forsøk, nærmere 20 i tallet, på å komme til en forhandlingsløsning på situasjonen, men alle strandet. En stor del av grunnen var at verken ECOMOG eller det internasjonale samfunnet kunne godta Taylors stilling. Et vesentlig prinsipp i afrikansk internasjonal politikk er de statlige grensenes ukrenkelighet, og å anerkjenne Taylors kontroll over "Greater Liberia" ville undergrave dette prinsippet. En avtale som ble forhandlet frem i Nigerias hovedstad Abuja i september 1995 virket i starten lovende. Denne skulle binde de stridende partene sammen ved at de alle ble representert i en samlingsregjering. Intensjonen var at dette skulle virke til å ansvarlig gjøre dem. Men maktkampene fortsatte på den nye arenaen. Ethvert forsøk på samarbeid ble trenert ved at aktørene var mest opptatt av å legge skylden over på de andre (Bøås 2001:XX). Det var først etter at den nye militærdiktatoren i Nigeria Sani Abacha la all sin prestisje og makt i å komme til en mer varig forhandlingsløsning at en slik avtale kom i stand. Dette hadde sammenheng med den internasjonale isolasjonen som Nigeria hadde blitt gjenstand for etter at forfatteren og aktivisten Ken Saro Wiwa hadde blitt henrettet etter en summarisk rettsak 10. november 1995 (ibid). Fra og med mai 1996 stilnet kampene ut i Monrovia. En avvæpning av geriljaene fulgte så i de neste månedene. Og i juli 1997 ble Charles Taylor valgt til president med overveldende flertall i noe som etter alle solemerker var det mest frie valget i Liberias historie.

I mars 1991 brøt det ut borgerkrig også i nabolandet Sierra Leone. Som Liberia var også Sierra Leone ved inngangen på 1990-tallet en neo-patrimonial stat i krise. Bakgrunnen for konflikten var årtier med korrupsjon, vanstyre og sosial urettferdighet (Bøås 2004:589). Borgerkrigen i Sierra Leone var således ikke en direkte konsekvens av situasjonen som hadde oppstått i Liberia, men etter hvert ble de to konfliktene nært knyttet til hverandre. Det er derfor nødvendig også å gå gjennom hovedpunktene ved konflikten i Sierra Leone.

Denne ble utløst av at opprørsgruppen Revolutionary United Front (RUF) gikk til angrep på regjeringsstyrkene til Momoh øst i Sierra Leone. RUF ble ledet av Foday Sankoh og hadde oppstått blant flyktninger i Liberia. Sankoh hadde møtt Taylor første gang i 1988 og hadde i likhet med han vært i Libya og gjennomgått militær og

ideologisk trening (Abdullah og Muana 1998:177). De styrkene som gikk inn i Sierra Leone i 1991 ble støttet av en spesialstyrke fra NPFL. I begynnelsen var det likevel bare et begrenset militært samarbeid mellom RUF og NPFL. Det økonomiske samarbeidet kom i stand senere etter at RUF hadde tatt kontroll over det østlige og sørlige Sierra Leone. Dette var områder som hadde rike diamantforekomster. Det intrikate økonomiske samarbeidet mellom lederskapet i RUF og NPFL vokste etter som den gjensidige nytten handelen med diamanter gjennom det Taylor-kontrollerte ble klart for begge parter. RUF opparbeidet seg slik kontakt med det internasjonale diamant- og våpenmarkedet, noe Taylor tjente gode penger på å formidle (Bøås 2004: 588-589). Frem til 1994 var det den sørlige og østlige delen av landet som var sterkest berørt av konflikten. Men da RUF nærmet seg da hovedstaden Freetown søkte regimet hjelp fra leiesoldatfirmaet Executive Outcomes og RUF ble tvunget til retrett (ibid). I 1996 var situasjon såpass stabil at det ble gjennomført et valg der Achmed Tejah og Sierra Leone People's Party (SLPP) gikk seirende ut. SLPP benyttet i den etterfølgende perioden en modernisering av Kamajois, landsbyenes tradisjonelle jegersamfunn, til å ta kontroll med det sørlige og østlige delene av Sierra Leone. Dette skjedde til forkleinelse for hæren som svarte med å gjennomføre et statskupp i mai 1997. Det ble da opprettet et samlingsråd Armed Forces Revolutionary Council (AFRC) der også RUF fikk innpass. Dette bestod bare i underkant av et år før ECOMOG-styrken i Sierra Leone rykket inn i hovedstaden og fordrev dem ut i jungelen i mars 1998. I begynnelsen av 1999 var RUF igjen på fremmarsj. De høye tapstallene, og de økonomiske og politiske konsekvensene, fikk Nigeria som var hoved bidragsyter til ECOMOG-styrken til søke en politisk løsning. Fredsforhandlinger mellom RUF og regjeringen førte til en avtale. En FN-styrke ble deployert og denne ble siden supplementert med britiske elitestyrker. Dette førte til at krigen tok slutt i 2001 og at det ble gjennomført valg i 2002. Dette valget kom Kabbah seirende ut av og SLPP kom tilbake til makten (Bøås 2004: 590).

3.4 Borgerkrigens andre fase 1999-2003

Borgerkrigen gikk inn i en ny fase etter at Charles Taylor ble valgt til president 19. juli 1997. Selv om borgerkrigen formelt sett var over forekom det fortsatt det som kan betegnes som krigshendelser i deler av landet utover i 1998. Det var også tilfelle i Monrovia, der den mest alvorlige konfrontasjonen skjedde 18. september 1998 (Utas 2005: 139). I løpet av 1999 forverret sikkerhetssituasjonen seg ytterligere. På slutten av året ble det meldt om væpnede sammenstøt i Lofa County ved flere tilfeller. Disse ble stadig mer regelmessige utover i år 2000 og det var ikke lenger noen tvil om at det igjen var borgerkrig i Liberia. Det som var tilfelle var at en ny geriljagruppe hadde oppstått. Denne gruppen gikk under navnet Liberians United for Reconciliation and Democracy (LURD). Den var bygget opp rundt forløperen ULIMO-K og var blitt revitalisert blant flyktninger i Guinea. Med støtte fra president Lansana Conté gjennomførte de angrep inn i Liberia fra Guinea (ICG 2003: 10).

Angrepene fra LURD spredte seg i løpet av 2000 og 2001 også til andre deler av det østlige og nordlige Liberia. Men dette var ikke det eneste tilbakeslaget som Taylor nå opplevde. I år 2001 ble det innført økonomiske sanksjoner mot Liberia etter at FN hadde utpekt Taylor som en ekstern støttespiller for RUF i Sierra Leone (Bøås 2001, Sawyer 2005:42). I første halvdel av 2002 tok LURD kontroll over viktige byer som Gbarnga, Tubmanburg og Klay Junction, men regjeringsstyrkene klarte utover høsten 2002 å ta tilbake kontrollen over dem (Utas 2005: 151). Fra februar 2003 snudde det så igjen, og det er ingen tvil om at Guineas støtte til LURD, både av militært materiell og opptrening av soldater, var sterkt medvirkende til dette (International Crisis Group 2003:10-12). Det er også stor sannsynlighet for at LURD har nytt godt av den økonomiske og militære hjelpen Guinea har mottatt fra USA (Utas 2005: 151), noe den amerikanske administrasjonen neppe har vært uvitende om (Human Right Watch 2002).

En ny trussel mot Taylors regime oppstod også fra Movement for Democracy in Liberia (MODEL). Denne gruppen bestod hovedsakelig av Krahn og gjorde seg først gjeldende i det sør-østlige Liberia (ICG 2003:14). MODEL var støttet militært av

president Laurent Gbagbo som hadde kommet til makten i Côte d'Ivoire i etterkant av presidentvalget i oktober 2000. Dette valget var omstridt og taperen Robert Gueï, som hadde sittet ved makten etter et militærkupp i desember 1999 ble tvunget til å flykte. I spissen for en gruppe som kalte seg Mouvement Patriotique de la Côte d'Ivoire (MPCI) forsøkte han igjen å styrte Gbagbo 19. september 2002. Dette forsøket var mislykket og Gueï selv ble drept. Hans styrker ble tvunget til å trekke seg ut av Abidjan og nordover i landet. Etter at franske styrker invaderte var Côte d'Ivoire praktisk talt delt i to (ibid). To nye geriljagrupper ble etablert høsten 2002; Mouvement Populaire Ivoirien du Grand Ouest (MPIGO) og Mouvement pour la Justice et la Paix (MJP) (Utas 2005: 152). Disse stod sammen med MPCI i konflikten med Gbagbo og hans styrker FANCI. De gikk også under fellesbetegnelsen Les Forces Nouvelles. Det var etter at Gbagbo ble overbevist om at pro-Taylor militis stod i ledetråd med særlig MPIGO at støtten til MODEL økte. Noen av hendelsene i Côte d'Ivoire kan ses på som en direkte forlengelse av konflikten i Liberia, og grensene mellom landene ble i realiteten en stund irrelevante. Et eksempel er kampene ved ivorianske grensebyen Toulepleu i januar 2003 (ICG 2003:24). FANCI bestod hovedsakelig av soldater fra Krahn. Områdene på begge side av grensen mellom Liberia og Elfenbenskysten har vært strategisk viktige i forsyningen av våpen gjennom havnebyer som San Pedro. Dette var tilfelle også med tanke på utskipning av naturressurser som tømmer og kakao.

Utover sommeren 2003 rykket LURD og MODEL fremover mot Monrovia. Taylor var samtidig under sterkt internasjonalt press. Taylor var formelt blitt siktet av FN og spesialdomstolen for Sierra Leone for krigsforbrytelser⁹. Denne kan ha bidratt til å forlenge konflikten med flere måneder). Borgerkrigen ble formelt avsluttet etter fredskonferansen i Accra, Ghana i august 2003. En overgangsregjering ble utnevnt under ledelse av Gyude Bryant og en fredsbevarende styrke fra FN (UNMIL), ble satt inn. Deres oppgave var å kontrollere avvæpning og demobilisering og stabilisere Liberia opp mot valget i 2005 (Sawyer 2005).

⁹ Se Bøås 2004 om domstolens sjefsanklager Cranes lite pragmatiske tilnærming

4. De transnasjonale aspektene ved borgerkrigene

Denne delen tar for seg de transnasjonale aspektene som var viktige ved borgerkrigene i Liberia. Fokus vil være på hvordan de ulike formene påvirket dynamikken, maktforholdene og utfallet av viktige hendels forløp under borgerkrigene i Liberia og regionen. Analysekapittelet er delt inn i de sju formene for transnasjonalisme som allerede er omtalt i kapittel 2. Da de ulike aspektene er så innvevd i hverandre, vil analysen måtte skli litt over i hverandre. Ulike former for transnasjonalisme er katalysatorer for andre, og de virker gjensidig forsterkende. Derfor vil eksempelvis våpenhandel, utnyttelse av naturressurser, og de personlige aktørene som drar politisk og økonomisk vinning av dette omtales i flere av avsnittene.

I analysen vil det poengteres de viktige skillene som i stor grad er mellom opptakten til selve utbruddet av konflikten i 1990, perioden fra borgerkrigen brøt ut, blant annet implikasjonene av dannelsen av Taylors Greater Liberia, og situasjonen fra og med Taylors offisielle innsettelse som president etter valget i 1997. Skillet går både på endringer i maktforhold og de forutsetningene for transnasjonalisme som forelå.

4.1. Flyt av håndvåpen og lettere militært materiell

Etter den kalde krigens slutt opplevde Vest-Afrika en stor tilførsel av militært materiell. Dette var overskuddsmateriale som hovedsakelig ble ført inn i regionen illegalt. Lette våpen var billige, og de var lett tilgjengelige. Håndvåpen har den fordelen at de er lette å bruke, slik at det ikke trengs mye opplæring, og lette å vedlikeholde. Det trengs heller ikke stor styrke for å frakte dem, noe som gjør at også barnesoldater selv kan gjøre det. De er også lette å skjule og derfor også å smugle. UNDP har anslått at det er rundt 8 millioner våpen som sirkulerer i Vest-Afrika. Den Genève-baserte Small Arms Survey mener antallet er langt lavere, men uansett så høyt at det vitner om den grad av militarisering av samfunnet som befolkningen befinner seg i (Vines 2005:341). Under DDR-prosessene avvæpnet FN-styrkene mer enn

100 000 soldater og konfiskerte rundt 28 000 våpen og 6,5 millioner ammunisjon (Lidow 2012: 228).

Våpenhandel skjer oftest gjennom nettverk i en politisk økonomi som befinner seg i en gråsoner (Dokken 2008:58). Den ulovlige våpenhandelen er ofte ”*dizzying complex, consisting of front companies, false paperwork, and a loose collection of brokers, financiers and corrupt officials, operating out of several different countries*” (Schroeder & Lamb 2006:72). Nesten alle våpnene som fant veien til de stridende partene under borgerkrigen kom gjennom transitland i regionen. Flyten av våpen over de statlige grensene er både gjennomført av private våpenhandlere og av de politiske elitene i de ulike Vest-Afrikanske statene. Selv om alle statene offisielt har underlagt seg de kontrollmekanismer som finnes i ECOWAS Small Arms Moratorium, har de fleste politiske elitene tatt del i spredningen av SALW i regionen (Dokken 2008: 58). Våpenembargoen fra 1992, vedtatt av FN etter oppfordring fra ECOWAS, hadde nesten ingen betydning. Den ble ikke implementert og det tok hele to år før en sanksjonskomité ble nedsatt. Dette hadde ingen vesentlig betydning for hvordan borgerkrigen forløp i Liberia (Vines 2005:348).

Våpnene kom inn på ulike måter. Både med fly, sjøveien, enten ved omlasting til mindre båter som så tok dem til land eller direkte via liberiske havnebyer som blant andre Buchanan og Harper, og på andre måter over de porøse statsgrensene fra Côte d’Ivoire, Guinea og Sierra Leone. Andre varer og ressurser gikk ofte den andre veien som del av transaksjonene. Våpenhandelen var således en del av et regionalt, kommersielt, transnasjonalt nettverk. Jeg vil jeg ta for meg noen eksempler på hvordan gruppene opererte med hensyn til å anskaffe våpen og annet militært materiell. Disse eksemplene må ses i sammenheng med hvordan ting endret seg ettersom borgerkrigen utviklet seg. Hazen beskriver for eksempel at det i borgerkrigens andre fase var slik at LURD og MODEL gikk på offensiven etter å ha fått forsyninger, og gikk til retrett når de begynte å gå tom for ammunisjon. Taylors styrker gikk på sin side til angrep når MODEL og LURD viste seg svake og de selv hadde fått forsterket seg (Hazen 2013:108).

Flyten av våpen hadde således implikasjoner både for de skiftende maktforholdene, strategivalg som de viktigste beslutningstakerne tok, og derigjennom også utfallet av konkrete væpnede kamper. Slik som konfliktene utviklet seg utover på 1990-tallet ble flyten av SALW integrert inn i andre økonomiske strukturer. Det er ofte en tendens til uformell kontakt og våpenhandel på lavere nivå på tvers av opprørsgrupper. Dette trekker finner også igjen under borgerkrigstilstanden i Liberia. Dette fordi, slik Francis Langumbo Keil påpeker:

“SALW have an economic value to the fighters that receive them: they enable combatants to engage in predatory violence against civilian populations, stealing goods to sell on the black market, which is the easily accessible illicit medium of transaction, for personal sustenance and enrichment. In some subregional conflicts such “bottom-up” war economics have generated a degree of informal cooperation between the combatants of governments and insurgent forces that has sometimes included the trading of SALW” (Keili 2008:9).

4.1.1. Våpenflyt i den første delen av borgerkrigen

I følge en ekspertuttalelse under en høring om borgerkrigen i Liberia i Representantens Hus i USA i 1996, bygget ingen av partene opp store lagre av våpen og ammunisjon. De var i stedet avhengige av en jevnlig tilførsel (gjengitt i Holtom 2007:4,5). Når SALW først har funnet veien inn i en subregion sirkulerer de ofte mellom de ulike gruppene; de blir stjålet fra andre grupper, våpenlagre blir plyndret og utro tjenere selger de videre.

Sluttbrukererklæringer for militært materiell, blir ofte utstedt for et bestemmelsessted, mens de i virkeligheten bevisst ender opp i et konfliktområde. Falske sluttbrukererklæringer blir slik brukt for å skaffe tilgang på våpen. Mellom 2000 og 2003 fant FNs panel om Liberia og Sierra Leone blant annet disse eksemplene (Vines 2005:345-346):

- Det Gibraltar-registrerte selskapet Engineering and Technical Company Ltd fikk utstedt en sluttbrukererklæring for Burkina Faso for 68 tonn forsvarsmateriell og ammunisjon i februar og mars 1999. Det endte i stedet opp i Liberia.
- PECOS Company brukte falske sluttbrukererklæringer for Guinea til å skaffe forsendelser av krigsmateriell fra Kirgisistan, Moldova og Slovakia i 2000 og 2001. PECOS var et stråselsskap etablert i Conakry i 1997 der Mohamed Yansané formelt stod som leder. I virkeligheten var det den slovakiske våpenhandleren Peter Jusko som stod bak. Målet var å omgå undersøkelser som europeiske politimyndigheter hadde satt i gang mot hans andre selskap Joy Slovakia. Det var under mistanke om hvitvasking av penger og våpenhandel. Peter Jusko var med i et nettverk sammen med blant andre Alexander Islamov, Jacob Berger og Sanjivan Ruprah. Disse var igjen nært knyttet til Victor Bout (Mahbubani et al 2001:56-58).
- Det Moskva-baserte Aviatrend brukte sluttbrukererklæringer for Côte d'Ivoire til å frakte fem millioner patroner fra Ukraina. Disse endte opp i Liberia i juli 2000.
- To sluttbrukererklæringer fra Nigeria ble av Temex brukt til å frakte 200 tonn våpen fra Zastava i Serbia, og inn i Liberia.

4.1.2 Våpen til Does regime

Does Liberia hadde mottatt økonomisk og militær støtte fra USA på nesten 500 millioner dollar i første halvdel av 1980-tallet. Dette var det høyeste beløpet blant afrikanske land sør for Sahara. Liberia hadde vært viktig som USAs brohode inn i Vest-Afrika under den kalde krigen, og amerikanerne hadde tilgang på militærforlegninger og kommunikasjonsbaser i landet (Reno 1997:498). Denne støtten skrumpet vesentlig inn etter 1985. Eksilliberiere som Amos Sawyer, Ellen Johnson

Sirleaf og Tom Woewiju hadde søkt tilflukt i USA etter Does omfattende valgfusk i 1985, og den voldsomme gjengjeldelsen etter Quiwonkpas mislykkede statskupp året etter. De dannet Association for Constitutional Democracy in Liberia (ACDL) og drev med aktiv lobbyvirksomhet for å få en slutt på USAs støtte til Doe (Waugh 2011:120). De lyktes å snu stemningen i den amerikanske kongressen, og i 1988 gjorde USAs styresmakter det klart for Samuel Doe at de ikke lenger ville finansiere hans regimes militære utgifter. Doe hadde allerede mistet tilgangen på lån fra Verdensbanken, IMF og den Afrikanske Utviklingsbanken og støtten fra USA endte etter at han ikke klarte å betale restansen på 7 millioner dollar på militære lån. At denne støtten fra USA ugjenkallelig var avsluttet ble markert i juni 1990. Da amerikanske styrker valgte å intervenere, var det bare for å evakuere egne og europeiske statsborgere (Ellis 1998:156).

Doe måtte vende seg til Israel, Romania, Nigeria og Sør-Korea for våpenforsyninger. Disse hadde allerede fra 1989 fremstått som hans viktigste våpenleverandører (Holtom 2007:5). De kunne likevel ikke fullt ut erstatte den støtten som USA tidligere hadde bidratt med. De liberiske regjeringsstyrkene, Armed Forces of Liberia (AFL), var derfor dårlig utrustet i møte med NPFL da borgerkrigen brøt ut i 1989 (ibid).

4.1.3. Våpen til NPFL frem til 1997

Libya var i begynnelsen av borgerkrigen NPLFs hoveddistributør av våpen, og våpnene kom hovedsakelig inn gjennom Burkina Faso og Elfenbenskysten. De to landene bidro også som militære rådgivere og med soldater (Holtom 2005:5). I følge rapporter ble tre laster med Kalashnikov, RPG launchers og ammunisjon fraktet fra Bulgaria til Elfenbenskysten i slutten av 1989. De var angivelig finansiert av Libya og salget ble gjennomført ved hjelp av en tysk våpenhandler og et sveitsisk selskap (Holtom 2007:5). Disse forsyningene gjorde at NPFL var den best rustede gruppen i første del av borgerkrigen. Med inntekter på mellom 75 og 250 millioner dollar årlig

fra og med høsten 1990 og ut året 1993, generert fra Greater Liberia, åpnet det seg et større økonomisk spillerom for Taylor. Deler av disse inntektene ble brukt til å kjøpe våpen fra våpenhandlere fra det tidligere Øst-Europa og Sovjetunionen (Ellis 2007:90). Dette skjedde ved hjelp av de kommersielle kontaktene NPFL etter hvert opparbeidet seg. Blant annet hadde tømmerselskapet ITI en flystripe ved River Cess som NPFL benyttet til å få inn militære forsyninger (Lidow 2012:176).

4.1.4 Våpen til de andre opprørsgruppene frem til 1997

I likhet med de våpnene som NPFL skaffet seg, hadde også en stor del av de andre opprørsgruppene våpenarsenal sin opprinnelse i Sovjetunionen og øst-europeiske land. ULIMO-styrker som i 1992 presset på mot RUF- og NPFL kontrollerte områder i Sierra Leone og de vestlige delene av Liberia fikk i begynnelsen mye av sitt militære materiell gjennom nigerianske ECOMOG-offiserer. Dette var områder som hadde store diamantforekomster, og disse elementene av ECOMOG beriket seg på denne handelen i bytte mot våpen, overvåkning og annen militær støtte, blant annet logistikk (Ellis 2007:98). Et annet eksempel på dette er Liberian Peace Councils leder George Boley. Han kultiverte sine forbindelser med de nigerianske ECOMOG-styrkene som ble støttet av USA. Han appellerte til unge av ulike etniske grupper, og fikk våpen fra de nigerianske kommandantene til å kjempe mot Taylors styrker (Reno 1997:500-501).

Guinea brukte også sin ECOMOG-kontingent til å overføre våpen og ammunisjon. Dette var først og fremst til ULIMO og Lofa Defence Force (LDF) (Holtom 2007:6). I tillegg ble våpen og annet militært materiell stjålet fra ECOMOG, og ledere og soldater fra ulike ECOMOG-enheter ble beskyldt for å gjøre business ved å selge til de ulike opprørsgruppene. Under kampene i Monrovia i april 1996, kjent som "Operation Pay Yourself" eller "Operation Clean Sweep" delte Ecomog-soldater ut våpen til begge sider, og lot plyndringen fortsette (Ellis 2007:174).

4.1.5. Våpen til Taylors regime 1997-2003

Taylor var avhengig av å få våpen gjennom den veletablerte transittrutten fra Burkina Faso gjennom, og så på lastebiler fra San Pedro og Abidjan i Côte d'Ivoire (Hazen 2013:107). I tillegg kom det våpen skipsveien til havnebyene Buchanan, Greenville og Harper i sør-øst Liberia i tillegg til Monrovia (FNs Ekspertpanel 2001). De har blitt ettertrykkelig dokumentert gjennom flere granskninger foretatt av FN, de nettverkene som stod bak disse forsendelsene (Human Rights Watch 2001, Orogun 2003:302, FN's Ekspertpanel 2001, se også tidligere i oppgaven). Bakmennenes selskaper hadde baser i blant annet Slovakia, Moldova, Ukraina og Kirgisistan. Côte d'Ivoires og Burkina Fasons rolle er i de samme kildene også godt dokumentert. Et eksempel er den ukrainske forretningsmannen Leonid Minin. Han forsynte Taylor og RUF med våpen før han ble arrestert i Italia sommeren 2000 (Schroeder & Lamb 2006:72). Minin var kjent for å være ”*well connected to government officials in Ukraine and to operate a timber company in Liberia that also is dealing in arms and diamonds*” (Washington Post 1999). Selskapet det var snakk om var Exotic Tropical Timber Enterprise (ETTE), som han var deleier i. Dette selskapet fikk utstedt lisenser til å drive med tømmerdrift i Liberia i motytelse til anskaffelse av våpen. Dette skjedde blant annet fra de statlig eide ukrainske selskapene Ukretseksport og Spetstehnoexport (Holtom 2007:13). En annen som var involvert i denne handelen var den finske statsborgeren Erkki Tammivuori. Minin hadde også forbindelser med en annen kjent forretningsmann og våpensmugler Viktor Bout, som av Peter Hein, ansvarlig for det britiske utenriksdepartementet Afrika avdeling kalte for ”Dødens handelsmann” (NRK: 17.nov 2006). Dette omfattende nettverket hadde også forgreininger til Gus van Kouwenhoven og selskapet Oriental Timber Company, som stod bak innførsel av våpen til Taylors regime fra Bulgaria, Kina Hong Kong, Nigeria, Frankrike og Libya (Holtom 2007:15). Kouwenhoven eksemplifiserer mange av sidene ved de illegale transnasjonale kommersielle forbindelsene, noe jeg kommer tilbake til i avsnitt 4.4.

Da flere av disse viktige forsyningslinjene ble kuttet på våren 2003, ved at MODEL først tok kontroll over Greenville 29.april og så tre uker senere også over

Harper, markerte det et kritisk vendepunkt for Taylor (Hazen 2013:133). Tilførselen på våpen ble langt på vei stoppet og det samme ble muligheten for eksport av tømmer. Det ble også 6. mai 2003 innført ytterligere sanksjoner mot Liberias tømmereksport fra FNs sikkerhetsråd.

4.1.6 Våpen til LURD og MODEL etter 1997

Ved hjelp av sin kone Ayeshas innflytelse over Guineas president Conté hadde LURDs leder Sekou Conneh kontroll over våpenflyten til LURD (ICG 2003b:9). Det guineanske forsvarsdepartementet var direkte involvert i denne trafikken. Dette skjedde enten gjennom militærbasen i Macenta, eller gjennom gruveselskapet Société Katex Mine Guinée (Katex), som hadde forbindelser til Lansana Conté (Lidow 2012:195, Hazen 2013:112). Ved minst ett tilfelle fraktet også Guinea militært materiell sjøveien til LURDs styrker ved Robertsport (Holtom 2007:14). The Panel of Experts mistenkte at Katex arrangerte forsendelsene av iranskproduserte våpen, samt av ammunisjon fra Lviv i Ukraina, til Conakry i Guinea mellom februar 2002 og august 2003 (Holtom 2007:14).

Det er i ettertid også bevist at militært materiell som på denne måten kom inn i Liberia kunne spores til De Forente Arabiske Emirater og Iran (Hazen 2012:112). Holtom (2007:11) mener også å finne bevis for at andre kilder var Belgia, Kina, Storbritannia, Ukraina og USA. Uavhengige eksperter stadfestet at mye av LURDs våpenarsenal var blitt stjålet fra Taylors militære styrker. Det har også blant flere blitt hevdet at Guinea brukte flyktninger, lastebiler og den fredsbevarende styrken til United Nations Mission in Sierra Leone (UNMASIL) for å få forsyninger frem til LURDs styrker (Holtom 2007:14). Kamajois, den sivile militsen i Sierra Leone, støttet LURD logistisk, med rekruttering og mannskap. En rekke feltrapporter har hevdet at Kamajois opprettet en forsyningslinje av våpen fra Sierra Leone, men dette er ikke blitt endelig bekreftet (Hazen 2012:115).

MODEL gjennomførte hovedsakelige raske angrep inn i Sør-Øst Liberia fra Côte d'Ivoire med støtte fra Laurent Gbagbo. Den ivorianske presidenten gikk så langt som å sende sine egne soldater inn i Liberia sammen med MODEL (Hazen 2013:121). MODEL selv bestod ikke av mer enn rundt tusen soldater. I følge ICG (2003b:10-11) ble de fullt ut utrustet med ivorianske uniformer, våpen og penger. MODELs avhengighet av Côte d'Ivoire kan også illustreres ved den overenskomsten som Gbagbo hadde inngått med lederskapet i MODEL. Den gikk på at alt militært materiell til MODEL fra den ivorianske stat måtte deles mellom styrkene som opererte i Liberia og de som kjempet i Côte d'Ivoire (Lidow 2012:205). Det er også betegnende at 20 prosent av MODELs styrker ble værende i Côte d'Ivoire i begynnelsen av fremstøtet som skulle lede frem mot det endelige angrepet på Monrovia.

4.2. "Vanlige" flyktninger

Flyktningstrømmer har nødvendigvis en innvirkning på mottakerlandene på mange måter. De nødvendige humanitære behovene som flyktningene har må dekkes. Ofte er nabostater ikke selv i stand til å ta seg av disse utfordringene i tilstrekkelig grad, verken økonomisk eller logistisk, og de blir derfor avhengig av at eksterne aktører som eksempelvis FN og internasjonale Ngo-er og bistandsorganisasjoner, bidrar til å avhjelpe situasjonen.

Da Taylor ble valgt til president i 1997, var befolkningen sterkt redusert. I tillegg var den spredt regionalt, og internt innad i Liberia. I tillegg til døde på oppunder 200 000¹⁰, var det 700 000 som hadde flyktet til nabolandene. Dette er en andel som ville utgjort en-firedel av Liberias før-krigs befolkning på 2,8 millioner (Waugh 2011:313). Dette gjorde at Liberia på dette tidspunktet hadde det sjette største flyktningetallet i verden. Ytterligere 50 prosent, 1.4 millioner, var ifølge tall fra UNHCR, i 1997 internt fordrevne flyktninger (IDP) (gjengitt i Waugh 2011). Antallet ble mindre etter valget i 1997, men etter at konfliktene igjen eskalerte i overgangen til

¹⁰ Se over om beregninger av antall drepte under borgerkrigen.

det nye tusenåret vokste de igjen. Så mange som mellom 40 000 og 60 000 flyktet i følge International Crisis Group bare i løpet av 2002 (ICG 2002: 1).

Et eksempel Lidow (2012) trekker frem påpeker en generell problemstilling humanitære organisasjoner står overfor når de må operere i konfliktområder. I løpet av 1993 åpnet Medicins Sans Frontier (MSF) matstasjoner flere steder i områder som NPFL kontrollerte. Deres offisielle politikk var at det ikke skulle distribueres mat til soldater ved matstasjoner. Likevel gikk deler av matrasjonene til NPFL-soldater. Dette skjedde ved at MSF-ansatte manipulerte listene over antall barn som ble hjulpet. For eksempel hvis det ble gitt bistand til 800 barn, ble det ajourført at det dreide seg om 1000 barn. Overskuddet kom NPFL til gode. På denne måten nyttiggjorde NPFL seg av MSFs behov for sikkerhet (Lidow 2012:218).

Bistandsorganisasjoner må ta stilling til hvordan de skal vekte det å tilfredsstille de akutte behovene til sivilbefolkningen. De er avhengig av samarbeid med lederne som kontrollerer konfliktområder for å sikre bistandsarbeidernes sikkerhet, må, mot det å gå inn i interaksjoner med opprørsledere. Muligheten er alltid til stede for å bli utnyttet av disse krigsherrenes strategiske mål, og dermed bli trukket inn som en indirekte aktør i konflikten. Et opplagt moralsk dilemma, der de humanitære organisasjonenes beslutninger, ofte i etterkant kan diskuteres.

Guinea fortsatte gjennom hele 1990-tallet og utover på 2000-tallet å være det vest-afrikanske landet som flest flyktninger søkte tilflukt i. I flere av disse årene var også Guinea det landet som tok i mot flest flyktninger på hele det afrikanske kontinent. Rundt 120 000 liberiere og 50 000 fra Sierra Leone befant seg i Guinea i juli 2003 (Migration Policy Institute 2003). Livet i leire som Kalia, Kolomba, Gondoma og Jembe i Guinea var ekstremt vanskelig (Human Rights Watch 2005). De aller fleste av flyktningene bodde sammen med lokalbefolkningen, som ga dem ly og mat, i områder som lå langt fra hovedstaden Conakry. Det var ekstremt vanskelig å koordinere nødhjelpen til disse områdene som lå nærmere 100 mil unna i regnskogsområdene i grenseområdene mot Sierra Leone og Liberia. Særlig i regntiden er det vanskelig fremkommelighet i disse områdene og et tungrodd byråkrati hjalp ikke

til (Nmoma 1997). Det ble jevnlig rapportert om at flyktningene ble trakassert av guineanske soldater og politifolk. UNHCR og Save the Children Federation rapporterte i 2002 at kvinner og barn jevnlig ble seksuelt utnyttet av alt fra sikkerhetspersonell, lokale bistandsarbeidere og ledere innad i flyktningleirene (Migration Policy Institute 2003). Soldater fra Sierra Leone og Liberia angrep flyktningleirer i 1999 og 2000.

I flyktningleirer er det ofte uholdbare sanitære forhold og mangel på rent vann og tilstrekkelig med næring. Dette medfører en risiko for at sykdommer sprer seg, ikke bare blant flyktningene selv, men disse epidemiene kan også medføre en risiko for statens egne innbyggere og svekke deres livsbetingelser. De aller fleste flyktninger har ikke selv vært direkte innblandet i voldelige episoder, men de bidrar likevel til sikkerhetsproblemer for mottakerstaten. Tall tyder på at mottakerstater av store antall flyktninger selv har en betydelig større risiko for å bli hjemsøkt av borgerkrig (Salehyan & Gleditsch 2006:338).

Opprørsgrupper som drev med rekruttering innad i flyktningleirer gjorde dette med stilltiende aksept fra styresmaktene som hadde kontroll over området (Hazen 2013:115). Eksempler på dette var LURDs rekruttering av flyktninger fra Sierra Leone og Liberia i Guinea mellom 2001 og 2003 (HRW 2005:32). Det samme var tilfelle med Taylors liberiske styrkers vervekampanjer blant IDPs og Sierra Leoniske flyktninger i leire i Liberia fra 2000 og frem til 2003. Det siste eksempelet som Human Rights Watch trekker frem er MODEL og de ivorianske alliansepartnerens fremstøt for å tilknytte seg nye rekrutter i det vestlige Côte d'Ivoire i 2002 og 2003 (ibid).

Etter at voldsomme kamper mellom NPFL og Roosevelt Johnsons ULIMI-K, der over 3000 sivile ble drept, brøt ut i Monrovia i april 1996 medførte det at anslagsvis over 60 000 flyktet fra hovedstaden (Nmoma 1997: 5). I tillegg til at mange klarte å ta seg ut av landet til fots var det mange som søkte til cargoskip. Det russiske skipet Zolotitsa med 450 passasjerer og det nigerianske Bulk Challenge med rundt 2000 liberiske flyktninger ble værende til havs utenfor kysten i Guineabukta i ukesvis etter at ingen Vest-afrikanske land ville ta dem imot (ibid).

Det ble beregnet av Bernath og Martin (2004, gjengitt i Dokken 2008: 60) at Côte d'Ivoire på begynnelsen av 2000-tallet hadde 500 000 internt fordrevne flyktninger, 69 000 flyktninger hovedsakelig fra Liberia. I Liberia var det 350 000 internt fordrevne flyktninger og i tillegg mange fra Sierra Leone. I Sierra Leone var det 13 000 liberiske flyktninger i leire nær grensen til Liberia. I Guinea var det fortsatt 6000 flyktninger fra Sierra Leone, og hele ca. 89 000 liberiske flyktninger (ibid).

Da borgerkrigen brøt ut i Côte d'Ivoire ble det av FN-organisasjoner anslått at det var rundt 72 000 flyktninger av liberisk opprinnelse i landet. Selv om liberiske myndigheter styrket vaktholdet langs grensene, klarte ikke bare liberiske flyktninger, men også ivorianere, samt personer fra andre vest-afrikanske land som befant seg i Côte d'Ivoire, å ta seg over til Liberia. I april 2003 var det omkring 100 000 som hadde krysset grensen mellom landene. Flyktningstrømmene kan virke skremmende for noen, innbilt eller ikke, og kan benyttes av politiske aktører til piske opp konfliktnivået. Dette kan være av strategisk betydning for hvilke valg de bruker til å følge deres interesser. Det gjelder både regimets strategi overfor egen opposisjon, opposisjonens mot mottakerstatens regime, eksilgrupper mot hjemlandets regime eller andre opprørsgrupper, eller andre aktørers valg i forhold til nye eller styrkede, regionale konfliktlinjer. Dette bare for å nevne noen av de mulige implikasjonene ved flyktningstrømmer, og derav hvorfor dette var et viktig transnasjonalt aspekt ved borgerkrigene.

4.3. Leiehærer og militariserte flyktninger

For å danne seg et riktig bilde av borgerkrigene i Vest Afrika, er det viktig å se på hvem disse soldatene som stod mot hverandre, egentlig var. De hadde i de fleste tilfeller, frivillig eller ikke, blitt rekruttert som veldig unge. I de første årene som del av grupper som blant andre NPFL, ULIMO, RUF og CDF. Noen var blitt bortført, andre så det å knytte seg til opprørsgruppene som en metode for å beskytte seg selv og sin familie og skaffe en viss form for sikkerhet. Andre så dette som en mulighet for å

skaffe mat og økonomiske fordeler, i en situasjon der andre alternativer ikke fantes. Andre igjen tok til våpen for å beskytte sine egne landsbyer eller etniske gruppe. Det var også de som hadde et hevnmotiv for å verve seg, for eksempel de som hadde mistet foreldre og andre nære familiemedlemmer. Siden den regionale konfliktsituasjonen varte i godt over ti år, var det mange som gikk fra barn, til ungdom og så til voksen, gjennom å være en del av denne regionale gruppen av krigere som forflyttet seg mellom de ulike gruppene og de ulike landene. En militær kilde beskriver i en Human Rights Watch rapport disse regionale krigerne på denne måten:

“These guys form part of a regional militia I call the insurgent diaspora. They float in and out of wars and operate as they wish. They have no one to tell them where, when and how to behave. They’re been incorporated into militias and armies all over the place – Sierra Leone, Côte d’Ivoire – and are really the most dangerous tool that any government or rebel army can have” (HRW 2005:11).

Lønningene som leiesoldater hadde var sjelden over 100 dollar i måneden og gjorde dem veldig sårbare. Hvis kommandanten deres skulle bli drept eller nekte å betale det de var lovet, var de overlatt til seg selv i et fremmed og fiendtlig miljø. De måtte da forsøke å bli rekruttert til en annen avdeling eller gruppe. Alternativet var plyndring og leve av ressurser i skogene, eller tvangsarbeid og ettersom borgerkriger hadde herjet i flere år var det mindre og mindre som kunne plyndres (Richards et al 2005:10). Fra opprørsgruppens offiserers side hadde dette også en praktisk side. I en situasjon preget av ustabilitet og frykt ville de fleste voksne prøve å unngå å bli involvert hvis de ikke hadde noen materiell gevinst i øyesyn var det enklere å tilknytte seg barn og unge og gi dem en vag forestilling om at de skulle få være med å dele eventuelt krigsutbytte. *“Once at the battlefront, children were given drugs to make them brave, or mentally unable to appreciate what they and those around them were – the distribution of “bubbles” (amphetamines) to child fighters was an increasingly common occurrence during the conflict” (Waugh 2011:311).*

Denne gruppen av regionale soldater besto hovedsakelig av unge fra Liberia og Sierra Leone, men også fra andre Vest Afrikanske land som Guinea, Côte d’Ivoire,

Gambia, Ghana, Nigeria og Burkina Faso. De porøse statsgrensene skilte mange tradisjonelle samfunn. Mye av Liberias territorium og grenseområdene består av tettvokst regnskog som bare unntaksvis er gjennomskåret av et dårlig utbygd veinett. Dette betydde at *”Insurgents skilled in bush survival could pass to and from the three neighbouring communities more or less at will, mining a rich vein of intra-and intercommunal tensions, to secure local civilian allies”* (Richards et al 2005: 9-10).

I noen tilfeller besatte fremmedkrigere majoriteten av de viktigste kommandoposisjonene i opprørsstyrkene. Dette var tilfelle med liberiske NPFL offiserer som hadde de viktigste stillingene i RUF mellom 1991 og 1993 og i de ivorianske opprørsgruppene Patriotic Movement of the Far West (MPIGO) og the Movement for Justice and Peace (MJP) fra 2002 til 2003. I alle tre tilfellene ble minoriteten av lokale soldater supplementert med mange sivile som ble bortført og presset til å ta del i de væpnede kampene (HRW 2005).

Flere av opprørsgruppene hadde sin opprinnelse i flyktningeleirer i nabolandene. Forløperen til ULIMO oppstod i Sierra Leone blant tidligere AFL soldater som hadde desertert eller blitt evakuert av ECOMOG ettersom NPFL og INPFL rykket frem i Liberia (Lidow 2012:184). I mars 1991 kom flyktningene under angrep fra RUF. Sierra Leones president Joseph Momoh vedtok å væpne de liberiske flyktningene og la de danne selvforsvarsgrupper. Betingelsen var at de var under ledelse av offiserer fra den Sierra Leoniske arme SLA (ibid). Denne gruppen bestod hovedsakelig av etniske Krahn og ble kjent som Liberian United Defense Force (LUDF). Under ledelse av Albert Karpeh ble LUDF senere slått sammen med en muslimsk organisasjon bygget opp blant liberiske Mandingoflyktninger i Guinea. Denne gruppen var styrt av Alhaji G.V. Kromah, og de ble sammen kjent som ULIMO.

I 1998 organiserte den nigerianske ECOMOG-generalen Maxwell Kobe en gruppe liberiske dissidenter som befant seg i Sierra Leone. Denne gruppen, kjent som Justice Coalition of Liberia (JCL), var i praksis en leiehær som hadde som oppgave å undergrave den liberiske støtten til RUF (Dokken 2008:59). De ble sendt inn i Lofa

County der de dannet en allianse med Kamajois, jegermilitser fra Sierra Leone. Dette var en del av forløperen til det som senere skulle bli LURD. Guineas grensestyrker bidro også med forsvar av LURD under direkte kamphandlinger når Taylors styrker presset LURD på defensiven og lot dem gå fritt frem og tilbake over grensene. På denne måten ”*by keeping Charles Taylor tied up militarily; LURD became, in essence, a paramilitary for the Guinean government*” (Lidow 2012:196).

Eksemplet Samuel Bockarie, kjent under kallenavnet ”Maskita” (liberisk slang for moskito, mygg), og hans historie som Morten Bøås trekker frem i African Guerillas, illustrerer mange sider ved den virkeligheten som soldatene befant seg i under borgerkrigen (kap 3, Bøås & Dunn 2007). Han ble født i Koidu Town i Konodistriktet i Sierra Leone i 1964 som sønn av en diamantgraver. Han forlot skolebenken tidlig for å følge i sin fars fotspor før han førte en omflakkende tilværelse som frisør, kelner og profesjonell diskodanser. I 1990 vervet han seg til RUF. Først som menig soldat før han senere endte opp som RUFs viktigste militære leder (Bøås 2007:40). Etter å ha kommet på kant med Foday Sankoh forlot han RUF i 1999 og ble en sentral person i kretsen rundt Charles Taylor. Han endte opp med å bli drept av Taylor-vennlige styrker i mai 2003 i Cote d’Ivoire under til dels ukjente omstendigheter. Da han døde, var han ansett som en av de farligste mennene i Vest Afrika og en trussel for regionen som helhet og ”*not only as a bandit but as a regional powerbroker, trading in murder and mayhem*” (ibid 40).

Mange av de krigshandlingene som soldater som Bockarie var involvert i var like mye å tolke som symbolske handlinger som reelle krigshandlinger for å oppnå konkrete resultater på slagmarken. Bøås skriver at for han ”*war was not simply a war of arms but also an attempt to reconstruct the societal structures of Sierra Leone through violent but basically discursive means. The “bush devils” emerging from the isolated forest camps seemingly all over Sierra Leone wanted to create a new Sierra Leone for themselves through baptism of fire* (Bøås 2007:49).

Mange av LURD-soldatene som ble intervjuet i Verdensbankens studie (Richards et al 2005), fortalte at de først hadde vervet seg som soldater etter at de

innså at tilværelsen i Guinea ville fortsette å være preget av fiendtlighet fra lokalbefolkningen. Trusselen om å bli skutt av det guineanske militære, som stadig ble mer triggerhappy og voldelig overfor flyktingene fra Liberia fra og med tusenårsskifte, var også økende (Richards et al 2005:29). LURD hadde et rekrutteringsbyrå i Guéckédou og brukte Kissidougou, Macenta og Nzérékoré som baser inne i Guinea for å rekruttere soldater (Hazen 2013:115). I en survey som Human Rights Watch (2005) gjennomførte med intervjuer av tidligere soldater kom det frem at mange av soldatene ikke engang kjente til gruppenes navn og ledelse.

4.4. Handel med naturressurser

Avslutningen av den kalde krigen betydde at politiske opprørsgrupper i Vest-Afrika ikke kunne lenger kunne basere seg på ekstern finansiering gjennom å spille på forholdet mellom supermaktene. De ble avhengige av å utnytte andre muligheter til å finansiere våpenkjøp. Denne kunne være å finne blant deler av opprørsgruppens ledere og befolkning, multinasjonale selskaper, utenlandske stater, diaspora, handelsfolk som ønsker å utnytte naturressurser, narkotikakarteller eller hvitvaskere. De kan være alt fra entusiastiske støttespillere, føle seg tvunget til å bidra av ulike grunner, eller rett og slett være ute etter kommersiell gevinst.

I motsetning til stater, kan ikke kommersielle selskaper tilby mange av de nødvendige ressursene som må være tilstede for at en kan begynne et væpnet opprør. De har ingen formell, selvstendig myndighet over territorium, slik som stater har, og er derfor ikke heller legitime sluttbrukere av militært materiell. Internasjonale selskaper kan likevel være viktige i å bidra til å finansiere og ta seg av logistikken ved deres klienters våpenhandel (Lidow 2012: 103).

Naturressurser spiller, som Jennifer M. Hazen (2013: 56) fremhever, en dobbelt rolle i krig: *”They provide the financial capital capacity to purchase necessary resources (e.g. buy military equipment, pay salaries) and they provide an economic incentive to continue fighting (e.g., creating income opportunities in war economies).*

The former is essential to sustaining a war; the latter can introduce incentives for war perpetuation”.

I 2000 og 2001 slo FNs sikkerhetsråd fast at president Taylor var involvert i ulovlig økonomisk aktivitet (Sawyer 2005:38). Dette gjaldt lysskye forbindelser med blant andre ukrainske, nederlandske og italienske kontakter. Taylors regime hadde kontakt med så ulike grupper som Al-Quida, DeBeers og den kristen-fundamentalistiske amerikanske evangelisten Pat Robertson (ibid). FN-granskere beregnet at Taylors inntekter fra disse kommersielle nettverkene i 2001 var rundt 250 millioner dollar, noe som var 25 ganger den liberiske stats innenlandske inntekter (Reno 2007: 71, FNs sikkerhetsråd 2002:23-24).

Jeg skal i de neste underkapitlene ta for meg handel av naturressurser, og har av praktiske årsaker valgt å dele disse inn i fire deler; 4.4.1: diamanter og gruvedrift, 4.4.2: tømmereksport og gummiproduksjon, 4.4.3: kaffe, marihuana og andre varer. De eksemplene jeg trekker frem viser, slik Karin Dokken også viser i sin studie i *African Security Politics Redefined* fra 2008, at handel med naturressursen både i seg selv er en viktig form for transnasjonalisme og at den i tillegg er en av de viktigste mekanismene som genererer andre former for transnasjonalisme.

Eksemplene jeg har trukket frem er hovedsakelig hentet fra områdene Taylor kontrollerte, det vil si ”Greater Liberia” (“Taylorland”), frem til han ble valgt til president i 1997, og de statskontrollerte områdene i de etterfølgende årene. Men også eksempler fra områder kontrollert av andre militser vil bli trukket frem. Dette for å illustrere det Amos Sawyer konkluderer: *“As the Taylor tenure shows, economic interactions from legitimate and underworld economies can be integrated through criminal regimes”* (2005:39). Denne konklusjonen stemmer også overens med det William Reno skriver: *“In its most extreme forms in places like Taylor’s Liberia, rulers end up controlling people and building political networks through domination of markets, not the expensive and potential dangerous institutions of a functioning bureaucratic states”* (Reno 2007:71).

Eksemplene fra områder utenfor NPFL og Taylors kontroll viser vanskelighetene som andre aktører hadde med å nyttiggjøre seg naturressurser da de måtte forholde seg til det transnasjonale hemmelige nettverket som Taylor hadde bygget opp utover på 1990-tallet. Taylors nettverk var stadig mer utvidet geografisk og hadde inkorporert flere politiske- og kommersielle aktører regionalt. Dette sammenlignet med hva situasjonen hadde vært da den første generasjonen av krigsherrer opererte på slutten av Does regjeringstid og de første årene av borgerkrigen. Graden av transnasjonalisme og trans-stat regionalisering var helt enkelt blitt mye sterkere. Det var derfor helt andre utfordringer LURD og MODEL stod overfor enn hva tilfelle hadde vært for opprørsgruppene i den første borgerkrigsperioden.

4.4.1 Diamanter og gruvedrift

En studie fra verdensbanken i 2001 anslo at diamanter til en verdi av 138 millioner dollar ble eksportert fra Sierra Leone i 1999. Bare 1,2 millioner av disse skjedde gjennom lovlige kanaler (gjengitt i Harman 2002). Liberia hadde vært en ganske lite betydelig diamanteksportør frem til begynnelsen av 1990-tallet. Så ble denne handelen i løpet av få år mangedoblet. Charles Taylor ble i Haag i 2012 dømt for å begå, og bidra til å tilrettelegge for, krigsforbrytelser begått i Sierra Leone og Liberia. I dommen mot han, gjengitt i Global Witness (2012), står det blant annet at han:

- *Received diamonds in exchange for arms and ammunition and was asked to 'hold' onto diamonds for RUF leader Foday Sankoh;*
- *Advised RUF military commander Sam Bockarie on gaining and retaining control over Sierra Leonean diamonds mines;*
- *Provided practical support to the RUF's exploitation of the diamonds fields, for example through the provision of mechanical diggers and fuel; and*

- *Facilitated the trade in Sierra Leonean diamonds by organising for them or enabling them to be smuggled through Liberia and on to international traders.*

ULIMO-K kontrollerte områder med store tømmer og gummiressurser. I tillegg hadde områdene rike diamantforekomster. Men selv om gruppens leder Alhaji Kromah forsøkte å komme til enighet med selskaper som kunne utvinne diamantene, valgte de å trekke seg ut da ULIMO-K ikke kunne gi den tilstrekkelige beskyttelsen mot plyndringer av deres maskiner og utstyr. Diamantfelt rundt Weasua og Lofa Bridge var under ULIMO-K toppen Thomas Karlas herredømme. Selv om enkeltpersoner i ULIMO kunne gjøre seg nytte av de diamantene som ble gravd og vasket frem, kom ikke disse opprørsgruppen som helhet til gode. RUF hadde det samme problemet i Sierra Leone, og det var først etter at de ble jaget ut av Freetown i 1998 at de klarte å få organisert utvinningen og smuglingen av diamanter så det ga gruppen økt profitt. Mye av denne handelen gikk gjennom Liberia, og våpen ble solgt kontant eller i bytte mot våpen og ammunisjon (Bøås 2007:50).

Nimba County er et av områdene som har de rikeste jernmalforekomstene i verden (Dokken 2008:52). The Liberian Minerals Company (LIMINCO) betalte angivelig, fra og med slutten av 1990, Charles Taylor 10 millioner dollar i måneden for konsesjonene til utvinning av jernmalm i den NPFL-kontrollerte delen av Liberia (Reno 1999:100). I Nimba County solgte Taylor konsesjoner også til et fransk, statseid selskap (Reno 1997:500). Franskmennene var veldig ivrige etter å få disse konsesjonene og var også en del av kampen om politisk innflytelse i regionen.

4.4.2 Tømmerekspert og gummiproduksjon

Etter at Taylor hadde skaffet seg kontroll over ”Greater Liberia” sommeren 1990, og spesielt den viktige havnebyen Buchanan i mai 1990, der det meste av Liberias tømmer og jernmalm ble utskipt, økte Taylors inntekter dramatisk. Produksjon og eksport av tømmer ble organisert ved at utenlandske selskaper ble gitt konsesjoner: Taylor forhandlet direkte med de utenlandske selskapene og han ga

garantier om at NPFL ville gi ”*maximum protection to expatriate logging companies*” (Reno 1999: 95)¹¹. Betalingen gikk rett inn på Taylors internasjonale bankkonti. Fra 1999 var tømmereksport hovedinntektskilden til Taylors Liberia, og den stod alene for over 50 % av disse inntektene. Liberia hadde ved årtusenskiftet en årlig tømmereksport estimert til over 80 millioner dollar (Richards et al 2005:7). Global Witness mener at inntektene i år 2000 var oppe i hele 108 millioner dollar (2001:15).

Frankrike og Kina var de to største importørene av tømmer fra Liberia. Frankrike alene stod for over 40 prosent. Det største tømmersekskapet var Oriental Timber Company (OTC) med en årlig eksport beregnet til cirka 40 millioner dollar. I tillegg til Oriental Timber Company (OTC) var også Royal Timber Corporation (RTC) (Orogun 2003:306) sterkt inne i Liberia. Taylor krevde at tømmersekskapene som opererte i de statskontrollerte områdene skulle danne, trene og væpne militser, som han kunne benytte seg av ved behov. ”*In this way, the timber companies became conduits for arms and trained manpower*” (Hazen 2013:54).

En av viktigste aktørene bak denne handelen var Gus van Kouwenhoven, en nederlender som ble arrestert i Rotterdam i 2005 (BBC 2005). Han personifiserer på mange måter den kriminelle Big Man innenfor afrikanske konflikt nettverk (Utas 2012:16-17). Etter å ha begått et vidt register av kriminalitet i Europa og USA søkte han lykken i Vest Afrika ved å utgi seg for å være en forretningsmann. Fra midten av 1980-tallet leaset han Hotel Africa, det største hotellet i Monrovia, fra Samuel Doe. Slik sikret han seg en sentral posisjon i den politiske økonomien i Liberia. Da borgerkrigen brøt, ut skiftet han galant side og ble en nær alliert til Charles Taylor. Han forhandlet frem en avtale med tømmer selskapet Oriental Timber Trading og stod også angivelig bak flere lysskye avtaler om våpenimport. Dette mens han fortsatt drev Hotel Africa og en rekke villaer som han tjente en formue på å leie ut til FN. Han fortsatte, tross reiseforbudet mot han, å dra til Europa for å gjøre forretninger på vegne av Taylor. I tradisjon med lokale Big Men betalte han for klientenes barns skolepenger og andre utgifter i Monrovia. Han var ifølge aktor under rettsaken mot han, en

¹¹ Dette sitatet var for første gang på trykk i *Patriot*, NPFLs offisielle nyhetsmagasin. Taylors kontakt med disse selskapene begynte flere år tidligere (Lidow 2012:173)

nøkkelspiller bak den regionale ustabiliteten i Liberia og Sierra Leone. Videre ble det hevdet at: "*Militias formed by the Dutchman's timber companies are alleged to have participated in massacres of civilians, where even babies were not spared*" (BBC 2005).

Andre store selskap som var involvert i denne handelen som importør av tømmer var Dalhoff Larsen and Horneman og Danzer Group (Global Witness 2001). Det tysk-sveitsiske selskapet Danzer skjulte logoene fra tømmersekskap som blant annet OTC. I ettertid har de på sin egen nettside vedgått å ha gjennomført disse transaksjonene, og beklaget dette.

I mai 2002 skrev Global Witness: "*The current proliferation of irregular militias, financed mainly by timber revenue has created a virtual state of instability in Liberia, and it also poses a serious threat to sub-regional peace and security. In most part of the country it is extremely difficult, if not impossible; to distinguish between the government militias and the logging companies militias*" (Global Witness, May 2002).

I det sør-østlige Liberia handlet LPC ammunisjon med gummi, gull og tømmer stjålet fra tømmersekskaper med ECOMOG styrker (Lidow 2012:189, Bøås 2009: 32). Også i borgerkrigens andre del var minst fire internasjonale tømmersekskaper aktive i områder som LURD tok kontroll over fra og med 1999. Men LURD hadde en annen praksis enn det Taylor hadde i de områdene han kontrollerte. Selskapene trakk seg ut av LURD-kontrollerte områder da LURD viste seg ikke å være i stand til å gi den beskyttelsen som trengtes for å utnytte seg av disse naturressursene. Beslutningene var også basert på at udisiplinerte LURD-soldater ved flere tilfeller hadde plyndret selskapenes eiendom og maskiner (Lidow 2012:196). LURD fikk derfor ikke nyttiggjort seg av disse ressursene i særlig grad resten av krigen.

Liberia er kjent for å stå for store andeler av verdens gummiproduksjon. Særlig det amerikanskeide selskapet Firestone, som etablerte seg i Liberia allerede i 1926, står for mye av denne. Da NPFL ankom selskapets plantaser i juni 1990 bestemte selskapet seg for å evakuere de internasjonalt ansatte fra plantasjen. Men de kom senere tilbake og så gjennom fingrene med at Taylor brukte plantasjen som base for

trening av soldater og for startstedet for det andre angrepet mot Monrovia, kjent som Operation Octopus, som begynte 15.oktober 1992 (Ellis 2007: 98-99). Flyplasser i nærheten ble brukt til å sende skjulte forsyninger inn til plantasjen. ECOMOG svarte da med å bombe plantasjen, noe som kostet rundt 40 sivile livet (Kourobas 2014:4).

George Boleys Liberian Peace Council tok kontroll over den tidligere amerikansk-eide gummiplantasjen Liberian Agriculture Company nær Buchanan (Reno 1997:500). Etter at LPC hadde tatt kontroll over denne viktige havnebyen, og satt 6000 slavearbeidere inn for å arbeide på plantasjen, økte gummieksporten herfra markant.

4.4.3 Kaffe, narkotika og andre varer

I tillegg til den flyten som gikk av mennesker og krigsmateriell, av andre naturressurser som diamanter, gummi og tømmer, gikk det også en illegal handelsrute med kaffe gjennom Foya i Liberia, Koindu i Sierra Leone og Guegekdoou i Guinea. Slik var denne handelen, tilknyttet andre handelsnettverk med andre varer, deriblant marihuana og andre narkotiske stoffer, som den lokale varianten av amfetamin, tilsammen med på å bygge opp ”*a robust system of conflict in the three countries*” (Sawyer 2005: 33). William Reno mener at narkotika for rundt 1.8 milliarder dollar årlig passerer gjennom Vest Afrika årlig (sitert i Utas 2012:15). Slike sifre blir selvfølgelig bare anslag, men for krigsherrene under borgerkrigene betydde dette enorme inntekter som igjen kunne brukes til anskaffelse av våpen, opprettholdelse av soldatenes lojalitet og personlig berikelse.

I løpet av borgerkrigen ble det eksportert marihuana fra områder kontrollert av NPFL. Dette skjedde via San Pedro i Elfenbenskysten, der velorganiserte ivorianske, franske, libanesiske og korsikanske kriminelle syndikater opererte. Den var også knyttet til syndikater som opererte fra Abidjan (Ellis 2007:169). Denne smuglingen skjedde gjennom de samme rutene som ivoriansk, nigeriansk, libanesisk og korsikansk mafia benyttet til menneskesmugling (først og fremst nigerianske kvinner som endte

opp i Europa som prostituerte) og heroin fra Pakistan (Ellis 2007: 169-172). Forbindelser ble også knyttet til i Casamance i Senegal, der det lenge har foregått en lavnivå-konflikt der målsettingen er å oppnå selvstendighet fra Senegal. Med MDFC gjennomførte NPFL og senere Taylors regime bytte av marihuana mot våpen (ibid). Det har også vært mistenkt at denne handelen igjen var knyttet opp til Guinea-Bissau, som er internasjonalt kjent som et transittland for kokaintrafikk fra Sør Amerika til Europa.

4.4.4. Skipsregister, hvitvasking og forfalskninger

Liberia er verdens nest største flaggskipstat. Global Witness (2001, referert i Orogun 2003) definerer begrepet som : ”*The Practice of effectively renting their country’s flag to ship owners of any nationality guaranteeing the absolute minimum of rules, regulations and taxes. These are called “flags of convenience” (FoC), also known as open registers*”. Global containerfrakt under bekvemmelighetsflagg er ofte innblandet i smuglevirksomhet. I 2001 hadde Liberia 1557 fartøyer på sitt register og var således verdens nest største handelsflåte målt i skipstonnasje. Denne geskjeften hadde blitt enda mer lukrativ etter at det ble etablert et nytt selskap i Virginia, USA, Liberian International Ship and Corporation Registry (LISCR), i januar 2000. Da FN utstedte reiseforbud mot en rekke liberiske personer knyttet til Taylors regime (SCR 1343) i 2001, var det nevnt spesielt at dette også var for å hindre at fordekt handel med diamanter fra Sierra Leone skulle skje gjennom skyggeselskaper gjennom denne innretningen (IFT Seafarers 2002). Liberia var også lenge før borgerkrigen kjent som en ”hvitvaskingsstat”. Bruken av dollar var særlig gunstig for denne geskjeften. Dette var noe både tidligere ledere, og senere Charles Taylor kunne gjøre seg nytte av. Ved slutten av borgerkrigen har det blitt dokumentert at i tillegg til å forenkle andre illegale kommersielle transaksjoner gjennom transnasjonale nettverk, tjente Taylor årlig mellom 15 og 20 millioner dollar årlig på denne geskjeften med bekvemmelighetsflagg (Orogun 2003:309).

4.5. Nære allianser og personlige bånd mellom aktørene

Det er viktig å studere personlige bånd mellom viktige aktører for å kunne analysere borgerkrigene i Vest Afrika. Nære forbindelser statsledere i mellom, samt med politiske opposisjonelle og krigsherrer, som ofte ikke følger tradisjonelle makt-allianser, spiller en viktig rolle i det på politiske spillet i regionen. Som tidligere nevnt spiller ”regionale- Big Men” (Utas 2102) en betydelig rolle i de nasjonale og transnasjonale nettverkene som er så karakteristiske i regioner med neo-patrimoniales stater som Liberia og nabolandene. Eksterne aktører, som businessmenn, ledende skikkelser innenfor fredsbevarende styrker og bistandsorganisasjoner kan også oppnå rollen som Big Men i de nasjonale og regionale nettverkene. Særlig er dette tilfelle i de statene hvor det er væpnede konflikter (Utas 2012:15). I denne delen, som tar for seg disse personlige båndene, vil jeg trekke frem eksempler for denne betydningen, og hvorfor jeg anser dette som en viktig form for transnasjonalisme. Jeg vil argumentere for at disse forholdene mellom sentrale enkeltpersoner hadde en direkte påvirkning på utfallet av viktige prosesser under borgerkrigene.

Personlige forbindelser mellom politiske aktører har spilt en avgjørende rolle de seneste tiårene. Charles Taylor bygget opp sin posisjon som leder av NPFL gjennom å knytte personlige allianser med tre viktige statsledere; Burkina Fasos Compaoré, Libyas Gaddafi og Côte d’Ivoire’s Houphoët-Boigny (Dokken 2008:62). Med Compaoré startet forholdet med støtten til statskuppet mot Sankara i 1987 og som gjenytelse fikk Taylor og en gruppe med eksil-liberiere opptrening i landet. Det var gjennom denne forbindelsen at kontakten ble opprettet mellom Taylor og general Gaddafi. Disse forbindelser vil jeg ta for meg grundigere i avsnittet om opptrening (se under). De er tydelige eksempler på betydningen av personlige bånd for en forståelse av borgerkrigene. Forholdet mellom Taylor og Houphoët-Boigny bygget på sistnevntes antipatier mot Samuel Doe. President Tolbert ble myrdet 22.april 1980 på stranden i Monrovia i forbindelse av statskuppet. Tolberts sønn Adolphus, som var gift med guddatteren til Houphoët-Boigny, søkte deretter tilflukt i den franske ambassaden. Daisy Delafosse, som guddatteren het, tok seg til Abidjan og fikk Houphoët-Boigny til

å kontakte Samuel Doe. Selv om Doe personlig lovte han at Adolphus liv skulle spares, ble han kort tid etter bortført fra den franske ambassaden og myrdet (Ellis 2007:54). Det var etter denne hendelsen aldri snakk om noen mulighet for forsoning mellom de to statslederne, noe som påvirket den regionale sikkerhetspolitiske situasjonen. Doe hadde undervurdert betydningen av disse personlige båndene mellom elitene i Vest Afrika. Dette var noe som han skulle betale dyrt for da Compaoré og Houphoët-Boigny gladelig støttet Taylors invasjon i 1989 for å ta personlig hevn mot han (Reno 1997:81).

Et annet eksempel som illustrer hvordan rent personlige forhold har betydning for hvordan storpolitiske allianser oppstår er forholdet mellom LURD og Guinea. I LURD var det en høy grad av indre splid og mistenksomhet. Flere ganger var det forsøk på å fjerne Sekou Conneh som gruppens lederskikkelse, men på grunn av avhengigheten av Guineas støtte, ble dette aldri fullført (Lidow 2012:201). Forbindelsen mellom LURD og Guinea strekker seg tilbake til 1999 da LURD ble dannet. Connehs kone Ayesha var president Lansana Contehs åndelige veileder (Dokken 2008:63).

Støtte fra diasporaen i stor skala er noe som er relativt sjeldent i borgerkrigstilstander. Strengere internasjonale reguleringer etter 11. september 2001, har i ytterligere grad gjort det vanskeligere å finansiere opprørsgrupper (Lidow 2012:104). Men LURD skiller seg fra denne tendensen. I tillegg til de midlene som lederskikkelser innad i LURD kom den viktigste støtten til LURD fra diasporaen i USA og Europa (Hazen 2013: 116-121). Hovedsakelig var det eksil-liberiene som hadde måtte flykte under den første delen av borgerkrigen eller etter at Taylor ble valgt til president, som aktivt bidro til finansieringen. Støtten ble kanalisert direkte til individer innad i LURD som delte deres individuelle oppfatninger og ambisjoner for fremtidens Liberia. I tillegg var dette en måte å kamuflere at donasjonene var til en opprørsgruppe. Dette førte til en fragmentert finansieringsgrunnlag som skapte spenninger innad i LURD (ibid). Hovedskille gikk mellom det politiske lederskapet i Conakry, Guinea, og det militære som holdt til i Voinjama i Liberia. LURD var i tillegg til pengene fra diasporaen også avhengig av støtten fra Guineas president

Lansana Conté. Denne gikk direkte fra den guineanske presidenten til Ayesha Conneh, og så videre til Sekou Conneh. Således var det store muligheter for at denne ville forsvinne hvis det politiske lederskapet fjernet Sekou Conneh (ibid). Han fikk derfor beholde posisjonen sin, men ble stadig mer avhengig av Conté samtidig som stadig flere i diasporaen valgte å kanalisere sin støtte til MODEL.

Ellen Johnson-Sirleaf har blitt hyllet av vestlige politikere og media. Hun har sin utdannelse fra Harvard og har arbeidet innenfor FN-systemet. Hun ble gjenvalgt i 2011, og samme år vant hun også nobelprisen for sitt arbeid med gjenoppbyggingen av Liberia. Hun har vært en sentral politisk figur i Liberia helt siden 1980-tallet. Hun hadde flere poster i regjeringen i tiden forut for borgerkrigene. Hun spilte også en viktig rolle i diasporaen i USA på slutten av 1980-tallet. Enda viktigere i denne sammenheng er hennes involvering under borgerkrigen. Hun måtte under høringer i Liberias Truth and Reconciliation Comitée (TRC) i februar 2009 vedgå at hun var en aktiv støttespiller til Taylor frem til 1993 (Utas 2008 7-8). Hun besøkte han flere ganger i bushen i 1990 og samlet inn et sekscifret beløp i dollar til NPFL (Waugh 2011:140). Etter 1993 tok hun avstand fra Taylor og hun stilte som presidentkandidat ved valget i 1997. Hennes politiske parti Unity Part (UP) fikk bare rundt 10 prosent ved dette valget, som Taylor vant suverent (Waugh 2011:229).

Hun støttet senere LURD under deres fremstøt fra Guinea og inn i Lofa fra 1999 og frem til 2003. Det ble blant annet bekreftet av sierra-leoniske leiesoldater at hun var til stede i treningsleirer for LURD-soldater inne i Guinea i denne perioden. Hun hadde nær kontakt med Ayasha Coneh og andre i lederskapet i LURD (IRIN 2006). Mats Utas skriver også at Guineas president Lansana Coneh hadde rollen som Johnson-Sirleafs «Big Brother», i transnasjonale de transnasjonale nettverkene som knyttet dem sammen (Utas 2008:11). Da hennes administrasjon ble utnevnt etter valgseieren i 2005 vakte det oppsikt internasjonalt at hun valgte å inkludere flere tidligere, sentrale personer fra LURD. En av disse var Kabineh Janneh, den politiske lederen av LURD. Han ble utnevnt som dommer i høyesterett, noe som neppe kan tolkes som annet enn gjenytelse for tidligere forbindelser dem imellom og for å styrke

begges personlige posisjon. Opposisjonen under ledelse av George Weah reagerte kraftig mot dette og Acarous Gray, CDC talsmann uttalte dette til IRIN:

"If you look at Janneh, he headed the political wing of [LURD] and in 2003 when LURD attacked the city, Janneh was on the radio defending LURD's indiscriminate shelling that led to the deaths of hundreds of innocent civilians in the city. We cannot accept this man to be on the Supreme Court bench, because he has a bad human rights record" (IRIN 2006).

En rapport fra United Nations Panel of Expert fra november 2013 slår også fast at forbindelsene som ble knyttet mellom Ayesha Coneh og Sirleaf Johnson fortsatte også etter at hun kom til makten. Coneh har fått utstedt flere lukrative tømmer-konsesjoner for Grand Gedeh og hennes livvakter står på den liberiske statens lønningslister (Frontpage Africa 2013). Dette skjedde samtidig med at Coneh av den guineanske staten var siktet for å støtte leiehærer.

Eksempelet med Ellen Johnson-Sirleaf belyser hvordan betydningen av de personlige nettverkene, som er så viktige for hvordan den neo-patrimoniale staten, strekker seg ut på regionalt plan gjennom en rekke patron-klient forhold. For å oppnå makt innenfor disse systemene er man tvunget til å forholde seg til dem og spille spillet etter de sterke spillereglene som definerer rollen mellom de ulike aktørene innenfor nettverkene.

4.6. Opptrening

I 1987, etter å ha blitt frigitt fra ghanesisk fangenskap, dro Charles Taylor til Burkina Faso. Der var det samlet en liten gruppe eksil-liberiere, blant andre Prince Johnson og Samuel Varney, som hadde flyktet etter det mislykkede statskuppet mot Samuel Doe i 1985 (Ellis 2007:68). Taylor sluttet seg til disse. De ble rekruttert av Blaise Compaoré til å støtte hans kuppforsøk mot sittende president Thomas Sankara, Compaoré tidligere venn, sammen med den delen av hæren som var under hans

ledelse. Kuppforsøket, som også fått stilltiende aksept fra Houphoët-Boigny, viste seg å være vellykket, og var starten på en vedvarende regional allianse, bundet sammen blant annet av disses gjensidige hat mot Samuel Doe (ibid)¹². Det var gjennom denne at Taylor maktet å komme i kontakt med Libyas president Gaddafi, og fikk overbevist han om at han var rette man til å utfordre Samuel Does styre i Liberia, og dermed indirekte kunne svekke USA sin posisjon i Vest Afrika. På midten av 1980-tallet hadde Gaddafi endret sin strategi med å spre sin innflytelse, og sin ”grønne-bok-ideologi”.

“Disillusioned with pan-Arab politics, Col. Gaddafi turned to his African ”backyard” and, under a policy of pan-Africanism, cultivated a number of would-be insurgents to develop a Green Book-based idea of popular insurgency against the one-party regimes and military dictatorship then dominant in the West African region (Richards et al 2005:9).

Den libyske hemmelige tjenesten hadde bygget opp et treningscenter ved navn al-Mathabh al-Thauriya al-Alamiya (”Verdens revolusjonære hovedkvarter”) (Ellis 2007:72, Abdullah & Muana 1998) til dette formålet. Og det var her de liberiske opposisjonelle møtte revolusjonære fra hele verden. Stephen Ellis har betegnet treningsleirene i Libya som *”the Harvard and Yale of a whole generation of African revolutionaries”* (Ellis 2007:72). Det ble knyttet bånd til andre unge radikale fra hele Vest-Afrika som søkte revolusjonær inspirasjon. Blant disse var også en rekke personer fra Sierra Leone, som senere skulle danne Revolutionary United Front, under Foday Sankohs ledelse. Forbindelsen mellom Taylors NPFL og Sankohs RUF spilte, som jeg har beskrevet tidligere, ikke en uvesentlig rolle i den regionale borgerkrigstilstanden gjennom 1990-tallet.

Etter at NPFL hadde begynt å ta kontroll over Nimba County ble det etablert en treningsleir i Butuo, rett ved grensen til Côte d’Ivoire. Opprettelsen av denne ble etterfulgt av ytterligere to treningsleirer i Tiaplay og Gborplay (Lidow 2012:178).

¹² Blaise Compaoré maktet å holde seg ved makten fra og med statskuppet, der Sankara ble drept, 15. oktober 1987 og helt frem til 31. oktober 2014. Da valgte han å trekke seg etter at det burkinabeiske militæret hadde vendte seg mot han. Dette skjedde etter over tre år med protester mot hans styre (BBC 1.nov 2014).

Fra 1996 og frem til 1999 bidro den pensjonerte israelske offiseren Yair Klein til opptreningen av Taylors Anti-Terrorism Unit (ATU). Dette var som Oragun uttrykker det en “*practorian guard [...] exclusively composed of foreign recruits from neighbouring Burkina Faso and Gambia*” (Oragun 2003:308). Klein stod også bak trening av RUF-soldater i Sierra Leone og var i tillegg en bakmann for distribusjon av våpen. Dette skjedde i bytte mot diamanter. En annen som involverte seg på denne måten var den pensjonerte sørafrikanske etterretningsoffiseren Fred Rindle (Washington Post 1999, ICAHD 2006).

USA gikk fra historisk å være Liberias viktigste støttespiller til å innta en avventende holdning etter at borgerkrigen brøt ut. Dette var en trend i amerikansk utenrikspolitikk som en også hadde sett i Does siste år ved makten. Under George Bush senior (1989-1993) ble det for ikke å gå i den samme fellen som i Does periode i stedet besluttet å gi tilslutning til den Nigeria-ledede ECOMOG-styrken som ble deployert i august 1990. Slik mistet USA initiativet i Liberia og gjenvant det ikke igjen senere. Konfliktene i Liberia og nabolandene forble lavt prioritert og ble behandlet på lavere administrativt nivå (Ellis 2007). USAs engasjement ble likevel noe opptrappet på slutten av borgerkrigen. USA under den yngre Bush brukte i mai 2002 tre millioner dollar til opptrening av 800 guineanske soldater. Disse ble utplassert ved grensen mot Liberia og var indirekte en støtte til LURD (Hazen 2013:113).

ULIMO rekrutterte sine første soldater blant liberiske flyktninger i flyktningleirer i Sierra Leone. Før de ble sendt ut for å kjempe ved siden av den Sierra Leoniske hæren (SLA) i kampen mot RUF og NPFL, ble de som manglet tidligere militær erfaring gitt en måneds opptrening på en militærbase i Kenema (Lidow 2012:190). Etter at ULIMO hadde tatt kontroll over områder på den liberiske siden av grensen ble treningen foretatt i Mano River Kongo. I tillegg ble det da bygget opp treningsleirer i tilknytning til ULIMOs nye hovedkvarter i Tubmansburg. Treningen ble utført av ULIMO-offiserer som hadde erfaring fra AFL (ibid). Denne organiserte treningsstrukturen ble ikke fulgt opp av offiserer av lavere rang og kommandostrukturen brøt ganske fort sammen. Etter det endelige bruddet i 1994 mellom ULIMO-J, den hovedsakelig Krahn dominerte grenen under Roosevelt

Johnson, og ULIMO-K, den Mandingo dominerte grenen under Alhaji Kromah. Resten av krigen var de i like stor grad opptatt av å plyndre og bekjempe hverandre, som å nedkjempe NPFL.

Det foregikk også en hemmelig opptrening av ULIMO-soldater i Guinea. Denne foregikk i Kankan fra og med 1991. Den ble i tillegg til av Guinea finansiert av Sierra Leone, og ikke minst var Nigeria aktive (Ellis 2007:98). Her ble også kjernen av en ny paramilitær sikkerhetsstyrke, som gikk under kallenavnet Black Berets, trent opp for å være en støtte for IGNU (overgangsregjeringen i Monrovia under Sawyers styre). Den bestod av tidligere AFL soldater.

4.7. Betydningen av etnisitet og ”autochthony” under borgerkrigen

Det siste aspektet av transnasjonalisme som denne analysen er delt inn i, er betydningen av etnisk identitet og hvordan den blir brukt politisk under en konfliktsituasjon. Dette avsnittet har jeg valgt å dele inn i to deler. Det første tar for seg konfliktene i Lofa County og i grenseområdene mellom Liberia, Sierra Leone og Guinea. Her var det særlig motsetningene mellom Loma og Mandingo, og særlig sistnevntes tilhørighet og legitime rett til å være ”liberiere”, og derigjennom retten til land, som ble aktivert. Det andre avsnittet tar for seg konfliktene i grenseområdene mellom Liberia (det vil si Nimba, Grand Gedeh og Maryland) og Côte d’Ivoire. Særlig skal jeg ta for meg betydningen av autochthony i disse konfliktene. Som tidligere nevnt betyr ”autochthony” bokstavelig ”emerging from the soil” (Ceuppens & Geschierre 2005). Dette begrepet betegner den måten konfliktene i politiske diskurser blir sentrert rundt betydningen av tolkninger av den historiske retten til å tilhøre et område. Som Ceuppens og Geschierre beskriver betydningen og aktiveringen av autochthony: *”Belonging tends to be constantly redefined at ever closer range. It is precisely this emptiness – an identity with no particular name and no specified history,*

only expressing the claim to have come first, which is always open to contest – that can give this notion such very violent implications” (2005:387) .

4.7.1. Konfliktene i Lofa County

Lofa er den nordvestligste av de liberiske fylkene. Den grenser både mot Guinea og Sierra Leone. De to største etniske gruppene i Lofa er Loma og Mandingo. Det finnes også andre grupper som Kisso, Kpelle og Mano, men det er Loma og Mandingo som er hovedgruppene (Bøås & Dunn 2013). Mye av bakgrunnen for motsetningene er å finne i lokale forhold, særlig konflikten og forhistorien mellom Loma og Mandingo.

Sentralt står ulike tolkninger av opphavsmyster og den lokale forankring til de etniske gruppene. Mandingoene er en hovedsakelig muslimsk gruppe som ifølge disse mytene skal ha innvandret til området fra The Upper Niger Valley (i dagens Guinea). Loma skal også ha kommet fra dette området, men tidligere enn Mandingo, og kan således tilskrive seg en førsteboerstatus, og gjennom denne retten på land.

Liberia har et dualistisk system når det gjelder å fatte vedtak i spørsmål om landrettigheter. Dette systemet er en arv etter de liberiske settlernes forsøk på å administrere det rurale Liberia basert på en sammensmeltning av to ulike prinsipper. Dette fortsetter å være opphav til konflikt og tilspisser kampen og betydningen av autochthony-diskurser i Liberia. Richards et al (2005: 4) beskriver dette systemet slik:

« The state meanwhile policed boundaries between the kwii (the civilized, i.e. those ruled by civil law) and”aborigines” (those ruled by custom), and applied loyalty tests to those individuals of groups who aspired to become kwii (whether through seeking to have their land rights recognized by the state or through educational attainment). Today, Land Commissioners continue to administer a dualistic land tenure system”.

Forholdet mellom Loma og Mandingo har av Bøås og Dunn blitt betegnet som ett forhold mellom ”stranger-father” (2013). Andre som Sawyer omtaler dette

forholdet som et ”onkel-nevø forhold” (2005:62-65). Richards et al (2005:5) skriver at: *”The Mandingo claim Liberian citizenship but construct a distinctive and distant social identity. This involves marrying local women but preventing Mandingo women from marrying out of the group”*.

Det viktige her er at det mellom de to gruppene har blitt utviklet et ustabil system der Mandingo er den politisk underlegne. Mandingo har likevel hatt en makt ved at de har styrt handelsnettverk som har strukket seg fra det tynt befolkede Lofa og over til Guinea og Sierra Leone. Dette nettverket var også viktig da americo-liberierne etablerte seg i Monrovia og de andre større kystbyene. På 1980-tallet under Doe var Mandingo-handelsfolk involvert i smugling av diamanter fra Sierra Leone til en årlig verdi av 50 millioner dollar (Reno 1999:97).

Taylor brukte dette bevisst i opptrappingen av konflikten på begynnelsen av 1990 og fremstilte Mandingo som kollaboratører med Doe regimet og hans Krahn-dominerte sikkerhetsnettverk (ibid). Mandingo på sin side beskylder Loma for å ha støttet Taylor og NPFLs styrkers overgrep mot deres landsbyer da borgerkrigen kom til området på høsten 1990. Loma mener at det hovedsakelig Mandingostyrte ULIMOs angrep 1992, i realiteten var for å ta kontroll over jord og eiendeler som tilhørte Loma. Dette stadige mer gjensidig fiendtlige og uforsonlige forholdet spilte også inn på hvordan ting utviklet seg i annen del av borgerkrigen (Bøås 2009:24). En del av de som valgte å tilslutte seg LURD, i likhet med det som var tilfelle blant soldatene til LURDs allierte i Civil Defence Force¹³ fra Sierra Leone, gjorde dette utfra et ønske om å beskytte lokale etniske interesser (Richards et al 2005:5). Richards et. al (2005) bemerker at mens LURD gjorde sine fremrykninger valgte den lokale mandingobefolkningen ikke å flykte, men bli værende. Dette fordi LURD var en mandingostyrt bevegelse og kunne gi dem en bedre beskyttelse.

Det hadde også innvirkning på indre forhold i Guinea, og den støtten som LURD klarte å skaffe seg fra Lansana Conté, da denne gruppen ble bygget opp. Da

¹³CDF var en gruppe der mange av medlemmene hadde vært del av Kamajors (også omtalt som Kamajois) som kjempet sammen med regjeringsstyrkene til Sierra Leone mot RUF. Hoffman (2007) har argumentert for at det er riktigere å beskrive CDF som en militarisering av et sosialt nettverk enn militær organisasjon. For mer om RUF, se tidligere i oppgaven.

LURD krysset grensen fra Guinea i 1998 og 1999 hevdet Loma at de ble uforholdsmessig hardt rammet av den Mandingo-dominerte opprørsgruppen (ibid). Konflikten i Lofa kan på denne måten ikke forstås uten å betrakte den som en del av dynamikken ved borgerkrigstilstanden i Liberia og regionen som helhet (Højbjerg 2005:149). Denne ved første øyekast lokale konflikten, må derfor forstås i lys av å være del av den transnasjonale dynamikken som karakteriserer regionen som helhet. Den danske antropologen Christian Kordt Højbjerg konkluderer i sin analyse av sammenhengen mellom kulturelle tradisjoner, som bruken av maskesymbolikk hos Loma, etnisitet og de voldelige politiske uttrykk som en kunne observere i møte mellom Loma og Mandingo under borgerkrigen, at dette var ”*an ethnic conflict, which is really an issue of access to land, resources and political power is turned into a symbolic conflict expressed through the manipulation and violation of religious symbols*” (ibid 148).

Betydningen av maktforholdene mellom Loma og Mandingo kan illustreres ved at de vendte hjem til Lofa på ulik tid, og i ulikt antall, alt etter hvordan konfliktene hadde utspilt seg. Dette sett i konkrete hendelser på lokalt plan under borgerkrigen og hvordan maktforholdene mellom gruppene hadde utviklet seg (Bøås og Dunn 2013, se også Bøås og Hatløy 2008). Et annet eksempel på betydningen ved denne konflikten er begravelsene som de to betydelige LURD-krigerne Phillip Kamara og Aliyu Sheriff fikk da de døde av naturlige årsaker i 2007. De ble begge begravet i midten av deres respektive landsbyer som ”Mandingo martyrer”. Kamara ble begravet ved siden av ”landsfaderen” Chief Bongo i Bakiedou, mandingoenes eldste landsby i Lofa (Bøås 2005:5). Mens andre liberiere husker dem som blant de mest hensynsløse av krigsherrene under borgerkrigene har de legendestatus blant mange mandingo.

Muligheten for at nye konflikter skal bryte ut er tilstede. Dette fordi nye spenninger i Lofa lett kan bli sammenvevd med lignende i Guinée Forestière regionen i Guinea (Bøås & Dunn 2013: 50). Tidligere LURD-soldater har søkt til denne regionen. Særlig er dagens situasjon sårbar for endringer i den ustabile politiske situasjonen i Guinea. De tidligere LURD-krigerne kjenner sin historie; i likhet med LURD oppstod Samory Tourés imperium fra randsonen mellom savannen og

regnskogen i Macenta Prefecture i Guinée Forestière. Deler av dette meta-narrativet er ikke bare om Mandingo-usikkerhet i Liberia, men også forestillingen om tilknytningen til deres ”brødre-folk” Konianké i Guinea. Det å gjenskape Mandingo imperiet, slik det blir forherliget i myter om fortiden, kan virke som en måte å beskytte Mandingo fra andre etniske grupper.

Bøås og Dunn (2013: 8) oppsummerer dette aspektet på denne måten:

«Where land is perceived as scarce, one important advantage may be the ability to stake your claim to land from being autochthonous, or a "sun of the soil", whereas your counterpart is presented as a "newcomer", an "immigrant" or a "stranger". In such situation, being recognized as a true citizen of the political unit in question (i.e. the country, region, city or village) is at primary importance: although citizenship does not entitle you to resources, it entitles you to enter the struggle for resources (Bøås & Dunn 2013: 8, Mamdani 2002:505).

4.7.2. Betydningen av etniske bånd ved konfliktene i Nimba og grenseområdene mellom Liberia og Côte d'Ivoire

Allerede fra den aller tidligste perioden av borgerkrigen i 1989 og 1990 spilte betydningen av etnisk tilhørighet for å skaffe seg politisk og militær oppslutning en avgjørende rolle. I Nimba hadde AFL under Samuel Doe, som tilhørte den lille etniske gruppen Krahn, i 1985 gjennomført brutale overgrep og massakre mot Gio- og Mano-befolkningen. Charles Taylor og NPFL kunne spille på dette hatet som fantes hos disse gruppene, og gjorde det bevisst. De nye rekruttene som ble med i felttoget etter at Taylors styrker hadde entret Nimba, bestod i stor grad av unge med Gio- og Mano-opphav. Militære ledere i ULIMO av etnisk Mandingo-opphav etablerte kontakter med guineanske ECOMOG styrker, mens tilsvarende militære ledere av Krahn-opphav opprettet forbindelser med nigerianske offiserer i ECOMOG (Lidow 2012:188). Et eksempel på sistnevnte forbindelse er Phillip Wlue, kjent som ”General Rambo”, som

solgte gummi og plyndret gods (som generatorer og lignende), til den nigerianske ECOMOG-offiseren Onia. Wlue fikk ammunisjon tilbake (Lidow 2012:189).

Også senere spilte etnisk tilhørighet, støtte og solidaritet en avgjørende rolle i de alliansene som ble bygget i områdene i grenseområdene mellom Liberia og Cote d'Ivoire. Banégas og Marshall-Fratani (2007:99) mener at uten Gbagbos støtte ville aldri MODEL ha oppstått og blitt så sterke at de sammen med LURD kunne tvinge Taylor til å flykte fra Monrovia. Laurent Gbagbo hadde en personlig grunn til å støtte MODEL da de voldelige sammenstøtene tiltok i 2002 og 2003. Gbagbo tilhører den etniske gruppen Bété som er nært beslektet til Krahn. Krahn utgjorde den viktigste gruppen innenfor MODEL (Hazen 2013: 124).

Både regjeringsstyrkene, og de ulike opprørsgruppene, brukte i høy grad liberiske soldater i kampene som foregikk i områdene på begge sider av grensen. Særlig bestod the Movement for Justice and Peace (MJP) og the Popular Movement of the Ivorian Great West (MPIGO) av mange liberiere. Gruppens levetid ble kort. De klarte ikke å ta kontroll over verken Daloa (med mye kakaoplantasjer), San Pedro (den viktigste havnebyen i sør-vest Côte d'Ivoire) eller Abidjan. Da the Patriotic Movement of Côte d'Ivoire (MPCI) i tillegg fikk kuttet over forsyningslinjene fra Taylor, og han kort tid senere ble tvunget i eksil, smuldret disse gruppene opp (Hazen 2013:174-175).

Human Rights Watch mener at fordi de ivorianske gruppene MJP og MPIGO bestod av hundrevis av tidligere RUF-soldater, medlemmer av militser i Liberia og notoriske Sierra Leoniske og liberiske kommandanter som Sam Bockarie, Kah Dennis og Benjamin Yenten førte det til en drastisk økning og forverring av overgrep mot sivilbefolkningen. Selv om konfliktene i realiteten bare varte litt over seks måneder, mener Human Rights Watch at fremmedkrigenes fremferd i områdene rundt de vest-ivorianske byene Man, Danane og Toulepleu var blant de mest ekstreme utfallene man bevitnet under hele den lange borgerkrigstilstanden i regionen (HRW 2005:36).

Liberiske soldater på begge sider i konflikten utførte forferdelige drap, tortur og voldtekter. Hele landsbyer ble lagt øde og de liberiske soldatene plyndret alt av verdi (Banégas & Marshall-Fratani 2007:98). Særlig hardt gikk det ut over Guéré, som

betrakter seg som authohtone i området, da kampene ble trappet opp i desember 2002. Banégas og Marshall-Fratani skriver om situasjonen i de etterfølgende månedene:

«The confrontation between Ivorian Yacoubas, fighting in the MPIGO and the MPJ with their Liberian Gio “cousins”, and the Guérés, loyal to Gbagbo and forming a common front with their Krahn “cousins” from MODEL, provoked grave interethnic among populations that had always lived together”(2007:98).

Disse alliansene var likevel mer situasjonsavhengige. Resultatet var at grensen som alltid hadde vært porøs, nå ble uten reell betydning, ettersom konfliktene i Liberia og Côte d'Ivoire fløt fullstendig over i hverandre (Bøås 2009:32).

5. Konklusjon

Denne studien har tatt for seg borgerkrigene i Liberia ut fra et transnasjonalt perspektiv. Det har vært gjort ved å dele transnasjonalisme inn i sju ulike dimensjoner. Ved å bruke en slik tilnærming får en et bredere bilde av en kompleks, sikkerhetspolitisk situasjon. Særlig gjelder dette når man i tillegg ser på den historiske bakgrunnen for konfliktene. I konklusjonen er det derfor mulig å se de ulike aspektene litt mer opp mot hverandre. Både hva ved de enkelte dimensjonene som har mest betydning og hvordan de relaterer seg til hverandre.

Som nevnt i begynnelsen av oppgaven var en del av hypotesen før jeg gikk i gang med analysen, at de transnasjonale dimensjonene ved flyten av våpen og lettere militært materiell, ville være en veldig viktig dimensjon. Den har derfor også fått en stor plass i analysen. Det var derfor nødvendig å dele den inn i flere underpunkter for å få en oversikt over den. Tilgang på våpentilførsel og ammunisjon er helt essensielt hvis man som opprørsgruppe skal beslutte å gå til væpnet konfrontasjon. Endringer i tilgang på militært materiell kan vippe prekære, og tilsynelatende låste situasjoner, på

slagmarken enten i en opprørsgruppes favør eller disfavør. Dette er situasjoner som kan medføre det endelige utfallet av en konflikt.

Det ligger også ekstremt mye profitt i denne type transaksjoner. Denne form for transnasjonalisme er på en eller annen måte innblandet i alle de andre formene jeg har tatt for meg i analysen. I nesten alle eksemplene på kommersielle nettverk jeg under bearbeidingen av kildematerialet har hatt tilgjengelig, er våpentransaksjoner en integrert del av transaksjonen, enten direkte eller ved at profitten fra denne handelen brukes på våpenkjøp. For den enkeltes soldats del er tilgang på et våpen noe som kan gjøre at de holder seg i live under langvarige konflikter. Dette var tilfelle i Mano River-regionen under borgerkrigen. For marginaliserte grupper er det å kunne ha potensialet til å kunne rette sitt geværløp, enten for å drepe sin fiende eller true med å gjøre det, noe som kan gi dem en sosial status de ellers ikke kan drømme om. Det å være en del av en opprørsgruppe og ha tilgang på våpen kan gi disse unge menneskene en mulighet for sosial mobilitet. Dette var noe som personer som Samuel Bockarie benyttet seg av. For sentrale politikere, både statsledere og krigsherrer, hadde kontakten med skruppelløse aktører innenfor internasjonale våpenhandel-nettverk en essensiell betydning for deres egen maktposisjon. Betydningen av dette transnasjonale aspektet kan derfor vanskelig overdrives.

Det neste transnasjonale aspektet ved borgerkrigsårene jeg tok for meg var flyktningeproblematikken som var et resultat av borgerkrigene. Sett utenfra er flyktningstrømmene betegnende for hvor alvorlig virkelighet er for enkeltmenneskene som blir rammet av spenninger og voldelige konfrontasjoner innenfor samfunnene. De enorme tallene på både IDPs og flyktninger som var tilfellet under 1990-tallet og første halvdel av 2000-tallet, var en periode de høyeste på hele kontinentet. Sett i forhold til hvilke andre konflikter som fant sted i Afrika på samme tid, som de vedvarende problemene i DRC og Great Lakes Region, og på Afrikas Horn, taler disse tallene for seg selv om alvorlighetsgraden. Flyktningstrømmer er noe som sterkt påvirker nabolandene til konflikten. Dette vil være tilfelle i alle regioner på verdensbasis. Særlig er det når man i tillegg tar med i bilde at ikke bare Liberia, men også Sierra Leone, Guinea og Côte d'Ivoire, er land som ligger helt på bunn på

rangeringer og oversikter over levekår og fattigdomsmål. De neo-patrimoniale svake statene i regionen stod overfor enorme utfordringer ved flyktningstrømmene. Dette var noe som de ikke selv hadde ressurser til og hanskes med. De ble derfor avhengige av eksterne aktører for å løse disse prekære humanitære behovene som flyktingene hadde. Dette kom på toppen av de allerede reelle spenningene innad i samfunnene som potensielt kunne føre til at de eskalerte. For politiske eliter kunne dette også bidra til inngåelse av nye allianser. De transnasjonale nettverkene ble påvirket av denne situasjonen. Den indre balansen innad i samfunnene kunne forrykkes, for eksempel ved at den etniske sammensetningen ble endret. Svake stater, men med sterke regimer, kan også dra nytte av og spille på opphetet og indre sosiale spenninger. I tilfeller med store migrasjonsbølger og elendige sanitære forhold kan det lett bryte ut epidemier. Desillusjonerte flyktinger med store traumer kan ha lite å tape på å benytte seg av de asosiale mulighetene som åpner seg. Og det er alltid de som er villige til å utnytte seg av andres ulykkelige liv.

Leiehærer og militariserte flyktinger var den tredje dimensjonen ved transnasjonalisering jeg tok for meg. Også dette er et viktig aspekt ved borgerkrigene. Den bølgen av i hovedsak unge menn, fanget i en voldelig og usikker virkelighet, som fulgte etter der hvor de direkte konfrontasjonene til enhver tid utspant seg, terroriserte sivilbefolkningen. For å overleve måtte de gå på kant med de moralske og etiske prinsippene de fleste i utgangspunktet hadde. Dette kommer til å være et vedvarende problem i Liberia og Vest Afrika – det var en hel generasjon som mistet alle andre muligheter enn hva det selv å ta til våpen ga. Leiehærer og militariserte flyktinger spilte en stor rolle for hvordan hele regionen ble fanget i en unntakstilstand. Men det ga også krigsherrer det rekrutteringsgrunnlaget de trengte for å opprettholde deres væpnede kamp. Disse skapte regionale sikkerhetsutfordringer for regionen som helhet. Denne transnasjonale dimensjonen er lik de foregående et viktig transnasjonalt aspekt.

Betydningen av kommersielle nettverk der handel med naturressurser foregår er også en viktig transnasjonal dimensjon. Her valgte jeg å dele de opp etter type ressurser for å gi en bedre oversikt. Graden de ulike opprørsgruppene klarte å utnytte naturressursene som fantes i de områdene de kontrollerte, var veldig ulik. Taylor klarte

å beholde sin maktposisjon ved å utnytte disse transnasjonale, kommersielle handelsnettverkene. Ettersom konfliktene utviklet seg ble disse knyttet stadig sterkere sammen med de andre transnasjonale dimensjonene. Som jeg har vist foregikk ofte våpenhandelen gjennom de samme transaksjonene som handelen med tømmer, gummi, diamanter og narkotika. Også bruken av bekvemmelighetsflagg som Liberia utstedte, var en del av de enorme nettverkene som knyttet utnyttelsen av de ulike ressursene, og de politiske og kommersielle aktørene, sammen.

Vestafrikanske samfunn fungerer i stor grad gjennom personlige bånd i patron-klient forhold. Dette er tilfelle også på regionalt plan. Analysen har vist hvilken betydning allianser bygget på personlige forbindelser mellom statsledere og andre viktige aktører, spilte under borgerkrigssituasjonen. Nettverkene som Taylor bygget opp i forkant av borgerkrigen med viktige personlige allierte som Houphoët-Boigny, Compaoré og Gaddafi i spilte en stor rolle for hvordan borgerkrigen forløp. Det gjorde også de private forbindelsene som ble knyttet til de viktige aktørene i handelsnettverkene. Vest-Afrikas sterkeste stat Nigerias forhold til nabostatene ble også endret ved skifte av statsoverhodet og dennes personlige forhold til andre statsledere. Mye av Vestafrikansk internasjonal politikk må således analyseres ut fra et perspektiv der «fiendes fiende er ens venn-logikken» har veldig sterk betydning.

Det neste av de transnasjonale dimensjonene ved borgerkrigene jeg tok for meg var opptrening. Mye av opptrening foregikk også gjennom de samme personlige forbindelsene og ble finansiert gjennom kommersielle handelsnettverk. Nye allianser ble også knyttet innad i treningsleirene. Det var ofte tidligere offiserer, blant annet fra land som USA, Sør Afrika og Israel, som stod for opptreningen av opprørsgrupper og leiehærer. Denne transnasjonale dimensjonen er også nært knyttet til de andre.

Dette gjelder også den sisten dimensjonen som analysen er delt inn i. Etnisitet og autochthony-diskurser hadde også betydning for hvordan borgerkrigene forløp. Mye var dette en arv etter Samuel Does tiår ved makten. Etnisk gruppetilhørighet ble aktivt brukt av opprørsledere og statsledere for å oppnå sine strategiske mål. Særlig var det i Lofa og Nimba at disse konfliktene fikk en etnisk dimensjon, og her var

autochthony viktig. Fordi de etniske gruppene har forbindelser med andre nært beslektede grupper i nabolandene bidrar dette også til en transnasjonalisering av konfliktene. Det er verdt å merke seg at analysen viser at alle de ulike transnasjonale dimensjonene henger sammen, og at de forsterker hverandre.

Den teoretiske modellen har bygget videre på Karin Dokkens modell slik hun utviklet den i *African Security Politics Redefined* fra 2008. Dette har jeg gjort ved i tillegg å hente inspirasjon fra Emilie Oftedals analyse av Boko Haram som et transnasjonalt fenomen i en studie fra 2013. Oftedals teoretiske utgangspunkt er også Dokkens analyse. Selv om tema og analyseobjekt er forskjellig, viser både hennes analyse og denne analysen, at modellen som Dokken har utformet har en fleksibilitet som gjør at den kan tilpasses ulike forskningsobjektet. Særlig gjelder det forskning på regionale konflikter i Afrika.

Det å gå den i dybden ved å se på ulike transnasjonale aspekter på denne måten er en veldig fruktbar måte å danne seg et helhetlig bilde av en komplisert materie. Å bruke denne teoretiske modellen er en konstruktiv måte å forske på konflikt i Afrika, ikke bare i casestudier, men også i videre studier.

Litteraturliste:

Abdullah, Ibrahim & Muana, Patrick (1998): "The revolutionary United Front of Sierra Leone. A revolt of the lumpen proletariat". Kap. 11 i Clapham, Christopher (red): "African Guerillas". Oxford: James Currey

Banégas, Richard & Marshall-Fratani, Ruth (2007): " Côte d'Ivoire Negotiating Identity and Citizenship". Kap 6 i Bøås, Morten & Dunn, Kevin C. (2007): "African Guerillas. Raging Against the Machine". London: Lynne Reinner Publishers.

Bach, Daniel (1999): "The revival of regional integration in Africa"

Documentos de Trabalho no 56, CEAs, Centre d'Étude d'Afrique Noire
Do Institut d'Étude Politiques da Universidade de Bordéus-montesquieu

Bach, Daniel (2008): "The lure of parochialism. Cross-border regionalism as a Gateway". I Taylor, Ian & Soderbaum, Frederik eds. "Afro-regions". Uppsala:

Afrika Institute 2008. Lastet ned fra:

<http://www.ascleiden.nl/pdf/txtdbacheng.pdf>

BBC News: "Burkina Faso general takes over as Compaoré reigns. 1.November

2014. Lastet ned fra:<http://bbc.com/news/world-africa-29851445>

BBC News: "Dutchman on Liberia War Charges", sist oppdatert 21.mars 2005.

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/4370533.stm>

Bayart, Jean-Francois, Ellis, Stephen & Hibou, Beatrice (1999): "The Criminalization of the State in Africa". Oxford: James Currey.

- Braathen, Einar, Bøås, Morten & Sæther, Gjermund (2000): ”*Ethnicity Kills? The Politics of War, Peace and Ethnicity in Sub-Saharan Africa*”. Macmillan Press Ltd.
- Bratton, Michael & Van de Walle, Nicholas (1994): “*Neopatrimonial Regimes and Political Transitions in Africa*”. *World Politics* 46. (July 1994), 453-89.
- Bøås, Morten (2001): ”*Liberia and Sierra Leone – dead ringers? The logic of Neopatrimonial rule*”. *Third World Quarterly*, Vol. 22, No 5, pp 697-723
- Bøås, Morten (2003): “*Borgerkrigen i Liberia. En neopatrimonial stat i krise i det Vestafrikanske statssystemet*”. *Internasjonal Politikk* 61[4] 2003: 425-448. NUPI desember 2003
- Bøås, Morten (2004): ”*Vest-Afrika – regionale og nasjonale konflikter. Liberia, Sierra Leone og Elfenbenskysten*”. *Internasjonal Politikk* (4-04). NUPI. Desember 2004.
- Bøås, Morten & Dokken, Karin (2002): “*Internasjonal Politikk og Utenrikspolitikk i Afrika sør for Sahara*” Oslo: Universitetsforlaget
- Bøås, Morten (2005): ”*A funeral for a friend: Contested citizenship in the Liberian Civil War*”. FaFo - Institute for Applied International Studies
- Bøås, Morten & Dunn, Kevin C. (2007): ”*African Guerillas. Raging Against the Machine*”. London: Lynne Rienner Publishers.
- Bøås, Morten & Dunn, Kevin C. (2013): “*Politics of origin in Africa. Autochtony, Citizenship and Conflict*”. Zed Books. London & New York
- Clapham, Christopher (1976): “*Liberia and Sierra Leone. An essay in comparative Politics. African Studies Series*”. Cambridge University Press.

Clapham, Christopher (1996): "*Africa and the International System. The Politics of State Survival*". Cambridge Studies in International Relations.

Ceuppens, Bambi & Geschiere, Peter (2005): "*Autochthony: Local or Global? New Modes in the Struggle over Citizenship and Belonging in Africa and Europe*". Annual Review of Anthropology. 2005. 34:385-407

Dokken, Karin (2008): "*African Security Politics Redefined*". Palgrave. Macmillan

Ellis, Stephen (2007): "*The Mask of Anarchy. The Destruction of Liberia and the Religious Dimension of an African War*". New York University Press

Ellis, Stephen (1998): "*Liberia's Warlord Insurgency*". Kap10. i Clapham, Christopher (red): "*African Guerillas*". Oxford: James Currey Ltd

Frontpage Africa (2013): "*Aicha's Messy Play: Ex-Lurd Figure's Logging Deal Poses Risks for Liberia-Guinea*". Lastet ned fra: <http://www.frontpageafricaonline.com/old/politics/42-politics/7705-aichas-messy-play-ex-lurd-figures-logging-deal-poses-risks-for-liberia-guinea-ties.html>

Global Witness (24. mai 2012): "*The Charles Taylor Verdict: A Global Witness briefing on a dictator, blood diamonds and timber, and two countries in recovery*". Lastet ned fra: <http://www.globalwitness.org/library/charles-taylor-verdict-global-witness-briefing-dictator-blood-diamonds-and-timber-and-two>

Hazen, Jennifer M. (2013): "*What Rebels Want. Resource and Supply Networks In Wartime*". Cornell University Press

Hellevik, Ottar (1998): "*Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap*". Oslo: Universitetsforlaget.

Hoffman, Danny (2007): "*The meaning of a militia: Understanding the Civil Defence*

Forces of Sierra Leone". African Affairs, Oxford Journals of Social Sciences
Volume 106, Issue 425

Holtom, Paul (2007): "*United Nations Arms Embargoes. Their Impact on Arms
Flows and Target Behavior. Case Study: Liberia, 1992-2006*". Stockholm
International Peace Research Institute, SIPRI 2007. Lastet ned fra:

<http://books.sipri.org/files/misc/UNAE/SIPRI07UNAELib.pdf>

Human Rights Watch (2002): "*Back to the brink: War crimes by the Liberian
Government and rebels: A call for greater international attention to Liberia
and the sub region*". Washington DC: Africa Division. Lastet ned 29.5. 2013
fra: <http://www.hrw.org/reports/2002/liberia/Liberia0402.pdf>

Human Rights Watch (2005): "Youth, Poverty and BloodThe Lethal Legacy of West
Africa's Regional Warriors". March 2005, Vol. 17, No 5 (A)
Lastet ned fra: <http://www.hrw.org/reports/2005/westafrika0405/index.htm>

The Israeli Committee against House Demolition (2006): "*Israelis and Hezbollah
haven't always been enemies*". 13. September 2006. Researcher Jimmy Johnson.
Lastet ned fra: <http://www.icahd.org/node/361>

ITF Seafarers (2002): "*Blood on the Flag*". Lastet ned fra:
<http://www.itfseafarers.org/liberia.cfm>

International Crisis Group (2002): "*Liberia: Unravelling*". Africa Briefing. Freetown/
Brussels, 19. August 2002. Lastet ned fra:
[http://www.crisisgroup.org/~media/Files/africa/west-
africa/liberia/B010%20Liberia%20Unravelling.pdf](http://www.crisisgroup.org/~media/Files/africa/west-africa/liberia/B010%20Liberia%20Unravelling.pdf)

International Crisis Group (2003): "*Tackling Liberia: the eye of the regional storm*".

Freetown/Brussels. Lastet ned 29.5. 2013 fra:

<http://www.crisisgroup.org/~media/Files/africa/west-africa/liberia/Tackling%20Liberia%20The%20Eye%20of%20the%20Regional%20Storm.pdf>

International Crisis Group (2003b): “*Liberia: Security Challenges*”. ICG Africa Report No71, 3 November 2003

<http://www.crisisgroup.org/~media/Files/africa/west-africa/liberia/Liberia%20Security%20Challenges.pdf>

IRIN (2008): “*Global: Planes, Trains and Travel Bans*”.

<http://www.irinnews.org/report/81726/global-planes-trains-and-travel-bans>

IRIN (2006):”*LIBERIA: Sirleaf starts to form government, some appointments spark protest*” Lastet ned fra: <http://www.irinnews.org/report/58143/liberia-sirleaf-starts-to-form-government-some-appointments-spark-protest>

Kourabas, Michael (2014): “How Firestone Buoyed the Rise of Convicted War Criminal

Charles Taylor”. Frontline & ProPublica. Lastet ned fra:

<http://www.triplepundit.com/2014/11/firestone-buoyed-rise-convicted-war-criminal-charles-taylor/>

Kastfelt, Niels (2005): “*Religion and African Civil Wars*”. London: Hurst and Company.

Keili, Francis Langumba (2009): “*Small arms and light weapons transfer in West Africa*”. http://www.ssrnetwork.net/uploaded_files/4508.pdf

Le Billon, Phillip (2001): “*The political ecology of war: natural resources and armed conflicts*”. S.561-584 I *Political Geography* 20 (2001)

Lidow, Nicholai Hart (2012): “*Violent Order: Rebel Organization and Liberia’s Civil War*”. Book Manuscript Draft. May 10, 2012.

<http://www-igcc.ucsd.edu/assets/001/503395.pdf>

Medard, Jean-Francois Medard (1996): “*Patrimonialism, Neo-patrimonialism and the Study of the Post-colonial state in Sub-Saharan Africa*”.

Migration Policy Institute (2003): “*West Africa's Refugee Crisis Spills Across Many Borders*”. By Jeff Drumtra, Migration Policy Institute, 1. August 2003. Lastet ned fra: <http://www.migrationpolicy.org/article/west-africas-refugee-crisis-spills-across-many-borders>

Moran, Mary (2006): “*Liberia. The Violence of Democracy*”. Philadelphia. University of Pennsylvania Press.

Nmoma, Veronica (1997): “*The Civil War and the Refugee Crisis in Liberia*”. Vol. XVII No. 1, Spring 1997. The Journal of Conflict Studies. The Gregg Centre for Study of War and Society” Lastet ned fra: <http://journals.hil.unb.ca/index.php/jcs/article/view/11734/12489#a19>

Oftedal, Emile (2013): “*Boko Haram: A Transnational Phenomenon?*”.

Masteroppgave i Statsvitenskap. Samfunnsvitenskapelige Fakultet. Universitetet i Oslo.

Persson, Miriam (2012): “*Demobilized or remobilized? Lingering rebel structures in Post-war Liberia*”. Kap. 4 i Mats Utas (2012): “*African Conflicts and Informal Power. Big Men and Networks*”. London: Zed Books

Reno, William (1997): “*War, Markets and the Reconfiguration of West Africa’s Weak States*”. Comparative Politics, Vol.29, No 4 (July 1997), 493-510

- Reno, William (1999): “*Warlord Politics and African States*” London: Lynne Rienner Publishers.
- Reno, William (2007): “*Liberia: The LURDs of the New Church*”. Kap. 5 i Bøås & Dunn (2007): “*African Guerrillas. Raging Against the Machine*”. Lynne Rienner Publishers
- Richards, Paul (1996): “*Fighting for the Rain Forest. War Youth & Resources in Sierra Leone*”. Oxford: James Currey
- Richards, Paul et al (2005): “*Community Cohesion in Liberia. A Post War Rapid Social Assessment*”. The World Bank Social Development Papers. Conflict Prevention & Reconstruction. Paper No.21/January 2005.
- Richards, Paul (2005): “*New Wars. An Ethnographic Approach*”. Kap. 1. i Richards, Paul (red): “*No Peace. No War. An Anthropology of Contemporary Armed Conflicts*”. Oxford: James Currey
- Risse-Kappen, Thomas (1995): “*Bringing transnational relations back in: Introduction*” kap.1 i Risse-Kappen (red) (1995): “*Bringing Transnational relations back in. Non-State Actors, Domestic Structures and International Institutions*”. Cambridge Studies in International Relations
- Salehyan, Idean & Gleditsch, Kristian Skrede (2006): “*Refugees and the Spread of Civil War*”. International Organization 60, Spring 2006, pp. 335-366.
- Sawyer, Amos (2005): “*Beyond Plunder. Toward Democratic Governance in Liberia*”. Lynne Rienner Publishers.
- Schroeder, Matt & Lamb, Guy (2006): “*The Illicit Arms Trade in Africa. A Global Enterprise*”. African Analyst. Third Quarter 2006.

<http://www.fas.org/asmp/library/articles/SchroederLamb.pdf>

Utas, Mats (2003): “*Sweet Battlefields: youth and the Liberian civil war.*” PhD thesis
Uppsala: Department of Cultural Anthropology and Ethnology. Uppsala
University.

Utas, Mats (2005): “*Building a Future? The Reintegration & Remarginalisation of
Youth in Liberia*”. Kap. 8 i Richards, Paul (red): “*No Peace. No War. An
Anthropology of Contemporary Armed Conflicts*”. Ohio: James Currey.

Utas, Mats (2005): “*Victimcy, Girlfriending, Soldiering: Tactic Agency in a Young
Woman’s Social Navigation of the Liberian War Zone*”. *Anthropological
Quarterly*. Washington: Catholic University of America Press. Vol. 78. No. 2
(2005).

Utas, Mats (2009): “*Liberia Beyond the Blueprints. Poverty Reduction Strategy
Papers ,Big Men and Informal Networks*”. *Lectures on African Security 2008:4*.
Uppsala: Nordiska Afrikainstitutet.

Utas, Mats (2012): “*African Conflicts and Informal Power. Big Men and Networks*”.
London: Zed Books.

Von Soest, Christian (2006): “*How does Neopatrimonialism affect the African State?
The case of tax collection in Zambia*”. GIGA Research Programme. Legitimacy
and Efficiency of Political Systems. No 32, November 2006.

Vines, Alex (2005):” *Combating light weapons proliferation in West Africa*”,
International Affairs 81, 2 (2005). pp. 341-360.

http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/International%20Affairs/2005/inta_454.pdf

Washington Post: “*Diamond Hunters Fuel Africa’s Brutal Wars*”. 16. Oktober 1999:

<http://www.washingtonpost.com/wp-srv/inatl/daily/oct99/sierra16.htm>

Waugh, Colin M. (2011): “*Charles Taylor and Liberia. Ambition and Atrocity in Africa’s Lone Star State.*” London: Zed Books Ltd